

10899

LA TRAMONTANA

DRAMA EN TRES ACTES

original de

D. TEODORO BARÓ

Estrenat ab éxit en lo
Teatro Principal de Barcelona, el 29 de Novembre
de 1899

BARCELONA
Imprempta F. Badia, Dr. Dou, 14

1900

LA TRAMONTANA

DRAMA EN TRES ACTES

original de

D. TEODORO BARÓ

Estrenat ab éxit en lo
Teatro Principal de Barcelona, el 29 de Novembre
de 1899

BARCELONA
Imprempta F. Badía, Dr. Dou, 14

1900

PERSONATJES

Ignés..	Sra. Juatí.
Ernestin?	» Caparó.
Caritat.	» Xatart.
Mariana..	» Masriera.
Lluís..	Sr. Montero.
Rafel..	» Vazquez.
Fornellá.	» Nieto.
Hereu Fornellá, son fill.	» Cosmo.
D. Joseph.	» Borrás (J.)
Doru..	» Barceló.
Janet.	» Morató.
Ramió.	» Balmanya.

El senyor Pérez Pol està encarregat del cobro dels drets de representació de aquesta obra.

Acte primer

Sala de casa pairal, rica. Al fons y al mitj, porta alta: á la esquerra una gran finestra: á la dreta una llar ab alta y ampla xemeneya; á un costat, l'escó. A dreta y esquerra dels bastidors, portas. Una taula, al costat d'ella un silló de baqueta. Cadiras, adornos á las parets, tot antich, á fi de que la decoració tinga caràcter.

ESCENA PRIMERA

IGNÉS *sentada al escó, filant.* JANET, *que entra per la porta del jons.* Ignés *canta á mitja veu una cansó de la terra, y para al entrar Janet.*

JAN. Bona nit nos dó Deu, Padrina.

IGN. Y la Mare de Deu pregui per nosaltres, Janet.

JAN. Al baxar he vist Recasens; he fet un xiulet als gossos, que s'han aturat y han detingut al remat; y he dit una salve á la Verge pera que á mí y á tots los d'aquesta casa nos valgui ara y á la hora de la mort.

IGN. ¡Amén, Jesús!

JAN. ¿Teníu fret? (*Dexa el sarró y'l bastó y s'acosta al foch.*)

IGN. La tardó es avansada, y com los vells tením la sang glassada pels anys, hem de posar molt cuidado en lliurnos del fret de fora.

JAN. Jo tinch caló, Padrina.

IGN. Quí no te seny, no té fret.

JAN. ¿Voléu dir que no tinch seny? Jo bé crech tenirne.

IGN. Ets un bon minyó. A la joventut tot es ufanía; mes jo soch vella, molt vella.

JAN. Y tot vella, vella, los anéu enterrant á tots. Cuan jo era bailet, sentía dir al meu pare,

que al cel siga, que sent ell noy, ja vos planyího de que ero vella, molt vella.

IGN. Axó vol dir que 'n tinch una embosta.

JAN. ¡No tants! ¿Qué son noranta anys? Res. A mí, tant no m' espantan, que no 'm faria basarda d' arribarhi; encara que fos passar dels cent.

ING. ¿Tú solet ó ab companyia?

JAN. Padrina, la Mare de Deu de Requesens pregui al seu Fill per vos, porque no os burléu del pobre bailet, que, després de Deu, la Verge y 'ls Sants, té posadas en vos totas las sevas esperansas.

IGN. Mirat cuánt tinch filat. (*S' axeca del escó y s' acosta á Janet, portant la panera hont hi ha 'l lli.*)

JAN. El téxaire ne treurá bona munió de canas de roba, que axís podrá servir per camisas com per llansols.

IGN. ¿Sabs per quí es?

JAN. Per la Pubilleta, que segons diuhen se casa aviát.

IGN. Be 'n té prou ella de bé de Deu. Per tú fila la vella, y també per la que ha de ser la teva dona.

JAN. Deu vos ho pagui, Padrina. Perque si á la Pubilla tot li sobra, á nosaltres tot ens falta.

IGN. ¿Tens salut? Per donarne. Ab salut y el sant temor de Deu, un home es rich.

JAN. Té rahó la Padrina. Aquesta matinada, cuan tot just comensavan las primeras lluhentós del jorn, he vist á aquell que no 'l té 'l sant temor de Deu.

IGN. ¿En Lluís? (*Senyal afirmativa de'n Janet.*) ¡Qué sabs tú! De vegadas qui fuig de Deu, no es porque no hi creu, sinó porque 'l tem.

JAN. ¿Voléu dir que aquell home...?

IGN. ¡Deu ho sab! (*Cambiant de conversa.*) ¿Cóm és que has vingut?

JAN. Perque 'm sembla que l' avi del Canigó se vol bufar los dits.

IGN. No sería estrany que tinguessim tramontana.

JAN. A dalt del mont hi está bé 'l remat cuan l' avi no bufa. Mes ab la canigonenca, ni 'ls llops hi aguantan. He fet un xiulet al gos, que ha estirat el coll per saber qué volia; li he fet una senyal ab el cap acompanyada d' un crit qu' ell prou ha entés, puig ab lla-druchs ha donat l' orde de marxa á las ovel·las, y ab las sevas corredissas ha juntat á las que més carranquejavan. Jo m' he posat á

devant per ensenvar lo camí, després á darrera perque no 's descarriés cap anyell, y aquí 'm teníu fins que 'l temps millori, perque avans no vinguin los frets forts, encara podrém tornar als cims, hont hi quedan herbas que las plujas dels últims días mantenen ufanas.

IGN. No t' han vingut del tot mal las senyals de tramontana.

JAN. (*Rihent.*) Ja sé per qué ho diheu, Padrina. Si, m' anyoro de véurela cuan hi ha alguns días que soch allá dalt.

ESCENA II

Dits y CARITAT

CAR. Jo no tinch necessitat de que passis alguns días fora per anyorarte. Aixís que te 'n vas ab el remat cap á dalt de la montanya, ja 't trobo á faltar.

JAN. Benehit siga Deu que t' ha fet tant axerida y tant bona, bufona, maca y remaca, y ha volgut que m' estimessis.

CAR. ¿Cóm ho sabs que t' estimo?

IGN. Cap necessitat ienias de dirli, perque bé prou que 's coneix. Las noyas han de ser més recatadas.

CAR. No 'm renyéu. ó si no...

IGN. O si no, ¿qué?

CAR. Vos tocaré la barbeta per fervos riure.

IGN. Próbho y 't ventaré un cop de filosa.

CAR. ¿Y si 'm fessiho mal?

IGN. T' hi posarias una tela de seba.

CAR. No seriho tant dolenta. ¿No es veritat que no? Mirat cóm riu, Janet.

(*Fent manyagas á Ignés.*)

IGN. ¡Estigas quieta!

CAR. ¡Si os escapa la rialleta!

IGN. ¿No vols estar?... ¡Té! Té!

(*Vol pegarli ab la filosa y li cau lo fús.*)

CAR. ¡Eh que vos ha caigut el fús, y ara jo faig de marruxa fentlo corre! (*Agafa 'l fús y corra anantli darrera Ignés, amenassantla ab la filosa. Tots riuhén.*)

ESCENA III

Dils y LLUIS ab escopeta y sarró. Guayta y després diu:

- LLU. ¡Tots riuen! ¿Per qué heu de riure?
 CAR. Perque 'n tenim ganas.
 LLU. Ja os passarán. Al venir he vist un esbart de
 corps que volavan alts, alts, vers la ratlla,
 Aquets no reyan. Llensavan aquells xiscles
 que sembla que 's fican al moll del os y 'l
 glassan. (*Tots lo senten ab disgust. Caritat s'
 aparta cap á la porta de la esquerra.*) ¿Que 't
 faig por?
 CAR. Si que m' en feu.
 LLU. També 'l gos del remat que pastora aquet,
 em flayra. No faig cap cás ni de tú, ni del
 gos, ni de ningú.
 JAN. Ja ho sabem que sols vos esglaya la tramon-
 tana.
 LLU. Al dirrho proban que tens mala ánima.
 Sembla que tothom m' aboïreixi, que tots
 me sigan contraris.
 IGN. Sols ne tens un de contrari.
 LLU. ¡Tots! Fins els gossos me lladran, y la mole-
 hida tramontana s' abrahona ab més forsa á
 las finestras de la meua casa que á la dels
 altres. ¡Tots me volen mal! Tots son ene-
 michs meus! Mes a mi ¿qué 'm fa? Aborreixo
 á tothom perque tothom m' aborreix, y estich
 bé sol.
 IGN. Sols tens un enemich; ¡un sol!
 LLU. ¿Qui es?
 IGN. Tú mateix.
 LLU. (*Mira á Ignés, després baxa 'l cap, dexta la
 escopeta, se trau lo seu sarró y 'l dona á Ignés.*)
 Teníu: hi ha dues perdius y un cunill. L'
 amo me va dir que si trobava cassa, li portés.
 IGN. Dónam. ¿També 't aborreix la gent d' aques-
 ta casa?
 LLU. ¡La gent d' aquesta casa...! (*Guayta ab va-
 guetat tot lo que 'l volta. Ignés ab lo sarró
 de Lluís se 'n va per la esquerra.*)

ESCENA IV

JANET, CARITAT y LLUIS, que s' acosta al escó, s' hi asseu,
*treu una petaca vella y ompla la pipa. Janet y Caritat
 lo guaytan.*

- LLU. ¿Qué miréu? ¿Ja voldriau que me 'n anés per
 dirvos que os estiméu? Per tot faig nosa.

- JAN. També podriam dirnosho devant vostre, perque gracias á Deu no tenim que amagar-nos de ningú, puig tothom sab que jo la vull, que ella 'm vol, y cuan al amo li sembli nos casarém.
- CAR. Y com ara la Pubilleta 's casará segons diuhen...
- LLU. No n' había sentit parlar.
- JAN. ¿Qué heu d' haber sentit, si com los esparvers, sols esteu bé lluny de la gent?
- LLU. ¡Per lo bó que en ella s' hi troba...!
- CAR. Teníu 'l catau apartat del poble, en una casa amagada entre las rocas.
- LLU. Encara no n' es prou d' amagada. Més amagat es lo jas del llop.
- JAN. Anéusenhi.
- LLU. Pot ser hi estaria millor que entre las personas.
- JAN. Si no se os menjava. ¿Quín gust hi trobéu á viure sol?
- LLU. ¡Qué més voldria jo que poguer estar sol! Mes sempre estich acompanyat.
- JAN. De la vostra consciencia.
- LLU. ¿Qué has dit? De la teva consciencia cúidaten tú, que la meva... (ja 's cuida de mi)
(Pausa.)
- ¿Ab qui 's casa la Pubilla?
- CAR. Ab l' hereu Fornellá.
- LLU. ¡Mentida! Avans la plana pujará als Pirinéus y 'l Canigó devallará á la plana ¡Mentida!
(Axecantse y ab energia.)
- JAN. ¡Veritat! (Pausa. Refentse Lluís.)
- LLU. ¿Y á mi que 'm fa que 's casi ó que no 's casi? Rés, Rés. ¿Qué tinch que veure jo ab en Fornellá ni ab la Pubilla, ni ab ningú? ¡Rés! Rés! (Torna al escó.) Digas, Janet: ¿la Pubilla vol casarse ab l' heréu Fornellá?
- JAN. Si s' hi casa es perque vol, perque es sabut que cuan una noya no vol casarse, ni 'l Sant Pare pot casarla.
- LLU. ¿Quí ha fet aquet casament?
- JAN. Me sembla que á l' heréu y á la pubilla los hi haurá sucsehit lo que á aquesta y á mi. Nos varem estimar sense donárnosen compte. Després vareig conexas que la estimava y li vaig dir: Caritat, t' estimo. Ella 'm va mirar y 'm va respondrer ab una rialleta que volia dir: Veyas, Janet, jo també t' estimava y fins ara no me 'n he adonat. Y desde llavors nos

- estimém, es á dir: sabém que 'ns estimém, perque ja 'ns estimavam avans de saberho.
- LLU. Cant d' aucells es lo vostre. Mes hi ha aucells y aucells. També ho son las ólivas y no cantan. Lo seu xiscle esglaya.
- JAN. ¿Voléu dir que 'n Fornellá se sembla á las ólivas?... ¿No, responéu? ¿Ara l' heu donada per fer lo mut?
- LLU. La riqueza del jovent son las paraulas y la alegría. Jo soch vell y no tinch desitj de riallas ni de parlar. Dexéume estar.

ESCENA V

Dits y DORU

- DOR. ¡Noya!
- CAR. ¿Qué mana, pare?
- DOR. ¡Ja m' ho pensava! (*Al veure d Janet.*) Has sentit la esquella y 'ls lladruchs d' alegría del gos al veurer la casa; t' has dit que si 'l remat era aquí també hi era 'l pastó, y ja tením als nuvis festejant. ¡Bé! Ja 'n farém de feyna!
- JAN. ¿Per qué bonzinéu?
- DOR. ¿Qué t' he manat?
- CAR. Que vos socarrimés una arengada per brenar.
- DOR. ¿Qué has fet?
- CAR. He posat la arengada á las brasas. Per cert que he escullit la més grossa y no estava gens rovellada.
- DOR. ¿Y després?
- CAR. He tallat una llesca de pa y demunt hi he posat la arengada.
- DOR. ¿Y després?
- CAR. Després... (*Com volguent recordar.*)
- DOR. Després has sapigut que 'n Janet había baxat del mont y te 'n has vingut aquí dexant el brenar oblidat. Després lo gat s' ha aprofitat del oblit y s' ha menjat la arengada.
- CAR. ¿Qui s' ho había de pensar?
- DOR. Lo gat. Vés: agafa 'l gat.
- CAR. ¿Y si m' esgarrapa?
- DOR. Tállali las unglas.
- CAR. Vaig á arreglarvos el brenar. (*Se 'n va.*)
- DOR. ¿Ja has vist al amc?
- JAN. Encara no. (*S' assenta y ab un gabinet acaba una cullera de boix.*)
- DOR. ¿Qué fas?
- JAN. Una cullera ab lo gabinet que 'm va regalar

l' amo. Ja n' he fetas una dotzena per tenirlas cuan me casi.

DOR. Me sembla que lo primer que ha de fer un pastó cuan baxa de la montanya, no es entreteni-se en parlar á la nuvia, sinó donar compte á qui 'ns manté y 'ns paga. de cóm está 'l remat.

JAN. Teníu rahó. Ara hi vaig. (*Se 'n va.*)

ESCENA VI

LLUIS, DORU

DOR. ¡Jovent! Jovent! Jovent!... ¿Te 'n recordas de cuan eram joves?

LLU. No.

DOR. ¿Pot ser sempre has sigut vell?

LLU. Crech que sí.

DOR. Té. Pren aquestas pessetas que per tú m' ha donat l' amo en pago de la cassa que has portat. ¡Que n' han passat d' anys desde que 's deya á n' el poble qu' en el cas de pérdrés la alegría, la busquessim á casa teva, á la de 'n Rocalva ó allí hont jo 'estigués!

LLU. ¡Molts anys!

DOR. Jo soch lo qu' era, y encara la gent del poble me pregunta: ¿Cuán vos poséu trist? Y jo responch: ¡May! L' altra festa vaig tenir humor per ballar una sardana. Tú semblas un musol, á qui la llum y la gent esbara. De'n Rocalva n' hem de parlar per planyerlo. Per cert que avuy fa trenta anys...

LLU. ¿Avuy? (¡Trenta anys que jo he contat per horas, axís las dels días com las de las nits! ¡Qué son llarchs trenta anys axís contats!)

DOR. Y com avuy, tambe feya tramontana. Ja la tením aquí. (*Se sent lo soroll de la tramontana y dos ó tres tochs de campana.*) Y com avuy se sentia, perque la tramontana movia 'l badall. Escolta també se sent ara. (*Se senten els tochs ofegats y ab pausa.*)

LLU. ¡La tramontana! Me 'n vaig. Me vé de cara per tornar á casa. Me 'n vaig. (¡Trenta anys avuy! ¡Trenta anys!) (*Ensimismat se 'n va.*)

DOR. Al fons de la teva ánima portas carga que no 's veu y pesa més que 'l plom.

ESCENA VII

DORU, HEREU

- HER. ¡Hola, Doru! ¿Encara no esteu trist?
- DOR. No.
- HER. ¿Cuán penséu entristirvos?
- DOR. ¡May!
- HER. ¿Ni cuan vos moríu?
- DOR. Estan bé ab Deu, la mort no deu ser motíu de tristesa, sino de alegría.
- HER. ¡Ditxós vos!
- DOR. Es molt fácil serho com jo ho soch.
- HER. ¿Cóm?
- DOR. Cuidant de tenir la conciencia, neta no agraviar á ningú y contentarse ab lo seu. De días soch tant rich com lo primer, perque 'm satisfá 'l que 'm donan y no desitjo més; y de nits ho soch més que molts potentats, perque la meva dormida es de un son. Si la son se comprés, ¡cuánts milionaris em comprarían la meva!
- HER. Jo no soch millonari, y algunas nits n' hauria comprat si n' haguessin venguda.
- DOR. ¿Jove, y no poguer dormir? Aviat han comensat los mals de cap.
- HER. Una cosa es viure al poble y altra á la ciutat.
- DOR. Se conta que 'n feya de secas y de verdas. Lo seu pare volia que fos advocat.
- HER. Per posarme plet á mí mateix, perque no hauria tingut feyna.
- DOR. Y sense serho va posar plet á la butxaca del seu pare.
- HER. Es rich. ¿Per qué habia de amohinarme estudiant, si tindré per viurer y no 'ls acabaré?
- DOR. ¡Oh, no 'ls acabaré! Cuan s' abandonan las terras per la ciutat, com vostés han fet, y 's viu sols de la renda, se solen acabar las rendas y las terras.
- HER. A' ans no hagi acabat lo del meu pare y lo de la Pubilla, n' hi ha per temps.
- DOR. ¡Ay, pobre Pubilla si arriba á casarse ab vosté!
- HER. ¿Qué suposéu que no m' hi casaré?
- DOR. Vosté que es lo nuvi ho sabrá.
- HER. ¡Qué sé jo! Hi ha dos mesos el para va venir aquí de Barcelona per parlar á don Joseph.
- DOR. A mi 'm sembla que lo més natural hauria sigut comensar per parlar vosté á la filla, y

després de tenir la seguretat de ser estimat, parlar al pare.

HER. La veritat es que la seva conducta va ser la d'una filla obedienta, res més.

DOR. Y també es veritat que vosté 's va cansar aviat d'estar al poble y va buscar un pretext per tornar á Barcelona.

HER. ¡S'hi está tant bé! Al tornar ab lo pare per ultimar lo casament. m'ha semblat veure certa fredor en Ernestina.

DOR. No ho sé. Mes si fos, li provaria que cuan se demana una noya, no s'han de passar un parell de mesos fora, divertintse, porque cuan un es fora...

HER. Pot venir un altre.

DOR. Jo no ho he dit.

HER. Me temo que la Pubilla s'hagi enamorat de un altre. Tú has de saberho. Digamho, porque si axó fos cert...

DOR. ¿Qué faría? No crech que vulga casarshi per forza. Y després, encara que ho volgués, á la forza no casan á ningú.

HER. ¿Vols parlar?

DOR. ¿Per ventura estich callat?

HER. És el tonto y no 'n tens res. Mirat un duro.
(*Ensenyantli. Doru guayta de cap á peus á l'Heréu, anantsen.*) ¿Vos en anéu?

DOR. Sí.

HER. ¿No voléu el duro?

DOR. ¿L'Heréu Fornellá me creu capás de vendre als amos, jo, que he nascut á aquesta casa?

HER. Vos creya un home llest y veig que sou un ximple.

DOR. Desdixat aquell que pren per ximplerías los sentiments honrats.

HER. Tals paraulas son un desvergonyiment.

DOR. Heréu Fornellá; si las paraulas son desvergonyiment, ¿que serán los fets que las motivan?

HER. Mosseguéus la llengua, porque perdo la calma y podria ser que á garrotadas vos fes callar.

DOR. Pot ser no.

HER. ¿Voléu véurho?

DOR. No; pero, ¡ay de vosté si s'atreveix!

ESCENA VIII

Dits y FORNELLÁ

- FOR. ¿Qué es axó?
DOR. Res: que 'm donava un duro si 'm posava trist, y jo li he dit que m' estimava més estar alegre sense 'l duro.
FOR. ¿Es á casa don Joseph?
DOR. ¿Hont vol que siga ab aquesta tramontana?
FOR. Dígali que desitxo véurel.
(Doru se 'n va, esquerra.)

ESCENA IX

HEREU y FORNELLÁ

- FOR. Me sembla que he arribat á temps per impedir que fessis una de las tevas acostumadas tonterias.
HER. Sempre está dur ab mí.
FOR. ¿Cuán m' has donat motius per no estarho?
HER. Aquet criat es un desvergonyit.
FOR. Aquet mosso ha nascut á la casa, com casi tots; y topar ab un d' ells es indisposarse ab los amos.
HER. Estaré divertit si un cop casat he de posar molt cuidado en no ofendre al servey.
FOR. Un cop casat será una altra cosa.
HER. No sé si podré contenirme.
FOR. Podrás; perque hem d' acabar d' una vegada ab la teva vida de gastar y no guanyar. Vull que sentis el cap.
HER. Si no 'm casés ab la Pubilla me casaria ab un altra.
FOR. La Pubilla está demanada; el casament está pactat, y jo vull que un Fornellá siga l' amo d' aquesta casa, hont hi ha més riquesa de la que 's veu.
HER. També m' agradaría á mi serho.
FOR. Ho serás.
HER. ¿Y si ella no vol?
FOR. ¿Cóm? Vaig convenir lo casament ab lo seu pare, y ella no hi va posar cap dificultat.
HER. D' axó han passat dos mesos.
FOR. Y durant ells, en lloch d' estarte aquí á guanyarte la voluntat de la que se 't destina per dona, estigueres á Barcelona á calaverar.

- HER. A despedirme de la vida de solter. Parlém de lo d' ara y no de lo d' ahir. Sé que al poble ha vingut un jove que 's diu Rafel.
- FOR. ¿Y qué?
- HER. Que temo que la Ernestina se 'n hagi enamorat.
- FOR. ¿D' hont ha sortit aquet jove?
- HER. No ho sé.
- FOR. ¿Qué es? ¿Quí es?
- HER. Tampoch ho sé.
- FOR. Tonterias tevas. Te casarás ab lo Pubilla, y 'ls Fornellás serán los amos d' aquesta casa. Vull que ho sigan.
- HER. També ho vull jo... Mes si ella no vol casarse...
- FOR. ¡Voldrá!

ESCENA X

Dits, DORU, després IGNÉS y CARITAT

- DOR. Diu don Joseph que poden passar cuan vulgan. (*Fornellá y l' Heréu se 'n van per la esquerra.*) ¡Quín parell, Padrina!
- IGN. ¿Vols dirme que ja son aquí?
- DOR. Sí.
- IGN. Ja ho sabia.
- DOR. ¿Y no vos en alegréu?
- IGN. No.
- CAR. Pare; el brenar vos espera.
- IGN. ¿Qué vas á brenar si es aprop l' hora de sopar?
- DOR. Bé, enviaré l' brenar per endevant á avisar que 'l sopar no 's farà esperar, (*Se 'n va.*)

ESCENA XI

IGNÉS y CARITAT

- CAR. Padrina, Padrina. La senyoreta Ernestina m' ha cridat y m' ha dit: Mira cap allí tú que tens la vista ben fina. ¿Sabéu al turó del llamp, que s' escáu demunt d' ahont té 'n Lluís el seu catáu?
- IGN. Per allí enfila la tramontana, que rebota al salt del Llop y baxa tant furienta que tinch por de que un día tombi á n' en Lluís y 'l tiri á la timba.
- CAR. No 's perdria gran cosa.

- IGN. Noya, es pecat desitjar mal á ningú.
CAR. En Lluís es un home dolent.
IGN. Prega á Deu que 'l fassi bó. ¿Qué hi había al Turó del Llamp?
CAR. Hi había aquell senyor que fa un mes es al poble.
IGN. ¿Don Rafel?
CAR. Si. Encara que estava voltat pels nuvols de pols que axecava la tramontana, tot seguit l' he conegut.
IGN. Bé d' uhen que tens la vista tant fina que veus volar los mosquits á las foscas.
CAR. Tant com veurels volar, no; mes sentirlos cuan me fiblan, si. Miréu, Padrina, la senyoreta 's va posar tota contenta al saber qu' era éll.
IGN. ¡Contenta! Contenta! ¿Deyas que la Ernestina se va posar tota contenta al saber que era éll, don Rafel?
CAR. Y se li van encendre las galtas. Mes de sobte se li tornan blancas, y encara que 's va girar depressa, vaig veure que 'ls ulls se li enaigavan. Y vaig veure més, que en aquell moment entrava á casa l' Heréu Fornellá!
IGN. ¡L' heréu Fornellá! Lo seu pare volia casarse ab la mare de la Ernestina y ella no 'l volia, perque á quí estimava era á n' en Rocalva. Y 'n Rocalva va tenir de fugir, y á n' en Fornellá se li va escapar dir al poble:—Ara soch l' amo, perque 'l meu rival es fora.— Y no 'l va ser l' amo; perque la mare de la Ernestina? no 'l va volguer. Deya: Es un mal home. ¿Per qué ho deya? ¿Y avuy lo fill del mal home 's casará ab la filla de qui no 'l va volguer? ¡No! No!
CAR. ¡Padrina! ¿Qué dihéu?
IGN. Jo veig cosas que tú no veus, perque 'ls vells guaytém més ab los ulls de l' ánima que ab los del cos. Per xó parlo, y 'ls vius no m' entenen; mes los morts si m' entendrian si poguessin sentirme.

ESCENA XII

Dits, D. JOSEPH, FORNELLA, ERNESTINA y HEREU

- Jos. Bon día, Ignés. Encara no os había vist avuy.
IGN. Bon día, mi senyor.
Jos. Menuda.

- CAR. ¿Qué mana, senyor?
JOS Ves á casa de 'n Fornellá y 'ls hi dius que no 'ls esperin, porque 's quedan á sopar ab nosaltres.
- CAR. Está bé. (*Se 'n va, fons.*)
HER. Vosté s' hi empenya y jo n' estich molt content, porque axí podré estar mes temps al costat de la que tant estimo.
- IGN. Si tant li agrada véurerla, qué estrany que hagi passat dos mesos fora, divertintse.
- HER. En cambi sempre pensava ab ella.
- IGN. Si tant hi hagués pensat, hauria vingut més prompte.
- FOR. Sempre seréu l' avia reganyosa.
JOS No disputi ab la Padrina, porque 'n sortiria perdent. Y además, aquí tothom li dona la rahó, en particular la Ernestina. Y no es estrany: d' aquesta casa tots se n' han anát: sols ella queda. Ha conegut als besavis y als avis; y com á tots ha vist neixer, amos y mossos, y á tots ha portat als brassos, se fa més cas d' ella que dels amos. Tinch la seguretat de que si ella manés una cosa y jo una altra, á n' ella tothom obehiria, y per xó no m' esposo á probarho. Aném al despatx, que hem de parlar d' interessos y veure escripturas, y axó no agrada á las donas. Noya: cuida de que al sopar res trobin á faltarli 'l teu nuvi y 'l seu pare.
- (*Se 'n va per la dreta ab Fornellá y Heréu.*)

ESCENA XIII

IGNÉS y ERNESTINA

- ERN. ¡Lo meu nuvi! ¿L' havéu sentit?
IGN. ¿No l' estimas?
ERN. May l' he estimat.
IGN. ¿Cóm vares dir que si cuan lo teu pare 't va parlar de casarte ab ell?
- ERN. ¡Qué sabía jo, pobreta de mi! Filla,—m va dir.—¿Qué 't sembla 'n Fornellá?—Bé.—He pensat casarhi.—¡Bé!—¿Casarme? Era 'l meu destino y no li donava cap importancia al casament. Diuhen que jo soch una bona pubilla, y me sembla que si ho soch. Diuhen que ell es un bon heréu, y sembla que si ho es. Contan que un cop casats encara seriam mes richs, los més richs de la contrada, porque 'ls nostres patrimonis se juntarian. La gent

deya: ¡Qué richs serán... Jo no sabia res més que 'l que sentia: Després me va parlar aquest. (*Lo cor.*)

IGN. No; se va despertar. Y fou la arribada d'aquet jove que 's diu Rafel qui 'l despertá.

ERN. Y 'm deya...

IGN. No, al comensament no 't deya res. Mes tú, en lloch d'estar contenta, estavas trista.

ERN. Y comprenia que no debía estarho, sinó alegre; mes no podia. Fins que un jorn, al trobarse las nostras miradas, los llabis varen somriurer. Y aquella rialleta seva va entrar dintre del meu pit, com per una escletxa entra 'l primer raig de sol en un cuarto tancat.

IGN. ¡Qué bonicas bolvas d'or y argent s'hi veuen en aquell filet de llum, que desde dalt devalla fins tocar á terra!

EBN. ¡Si n'hi he vistas, Padrina!

IGN. Mes entre tú y 'l raig de sol s'hi posa 'n Fornellá.

ERN. ¡Pobre de mí!

IGN. ¿Per qué? Lo teu pare no voldrá que 't casis contrariant la teva voluntat, y si 'n Rafel t'estima...

ERN. ¡Ay, Padrina! M'estima; mes no m'ho ha dit.

IGN. ¿Cóm ho sabs que t'estima?

ERN. ¿No sab lo cego que fa sol, encara que no 'l vegi? Algunas vegadas he endevinat que pujava als llabis la paraula que te dintre 'l cor, y 'm deya: Ara la sentirás. Mes de sobte se posava trist y se 'n anava, com si alguna cosa mes forta que la seva voluntat l'allunyés de mí.

IGN. Si tú ets pubilla y rica, ell no sembla pobre, y per lo tant la falta de fortuna no pot ser lo motiu.

ERN. No.

IGN. Ell no es jove tímit: se coneix que ha corregut molt mon, y si no 's declara... no será perque li faltin paraulas.

ERN. No.

IGN. ¿Per qué será que, estimante, no s'atreveix á dirtho? Mes, Ernestina, ¿sabs quí es aquest jove? ¿A quína familia pertany? ¿D'ahont vé?

ERN. Sé lo que vos; lo que sab rothom. Que fa poch mes d'un mes vingué a aquest poble: que no es lo nostre lo seu vestir ni la seva

manera de parlar: que tothom parla be d' ell
v ab tots se fa y enrahona.

IGN. ¿Y res mes?

ERN. Res mes.

IGN. És lo mateix que sé jo. Estás enamorada d'
un jove que no sabem qui es.

ERN. Pot ser he fet mal.

IGN. Potser sí. Temps te queda per pensarhi?

ERN. Vos enganyéu, Padrina. Me 'n queda molt
poch, perquè l pare Fornellá ha vingut per
ficar dia pel casament y ara han anat á veu-
re papers, es á dir, á comensar á parlar d'
interessos.

IGN. Venen.

ESCENA XIV

Dits, D. JOSEPH, HEREU, després DORU y á poch FORNELLÁ

JOS. Ja has vist com tinch arreglats los papers.
Lo teu pare queda escribint al despatx. Ab
una altre estoneta que hi dediquém, tot que-
dará enllestit. ¿Sabeu que s' ha girat fret ab
aquesta tramontana. *(Se sent la campana.)*

IGN. ¿Sentíu com mou lo badall de la campana?
En Lluís deu tremolar.

JOS. ¡Quín home tant estrany! En sentint que toca
la campana moguda per la tramontana, ja 'l
tenim esbarat. ¡Doru!

DOR. Mana, senyor.

JOS. Arregla 'ls tions, y assentéuse prop de la llar
mentres arriba l' hora de sopar.

DOR. *(Arreglant la llar.)* No está de mes, nostra-
mo, arrimarse á la llar, perquè avuy bufa be
la canigonencia y fa brandar la campana com
aquella nit del crim.

*(Se sentan tots, menos Doru, al voltant de
la llar.)*

IGN. Sempre que fa tramontana y mou la camp-
ana, al poble se recorda la mort d' aquell jove
conegut per l' Estimbat. ¡Deu l' hagi per-
donat!

JOS. Jo encara no m' havia casat ab la Pubilla y
no era al poble. Tothom diu que 'l va matar
un tal Rocalva.

FOR. Y es cert. Ell lo va matar. ¿Hi ha un lloch
per mi prop la llar? *(Pren una cadira y s' as-
senta.)*

- DOR. Diuhen, Fornellá. Mes si 'l va matar ó no 'l va matar, axó está per saber.
- FOR. En Rocalva va fugir del poble tement que l' agafessin, y may més se 'l ha vist ni s' ha sapigut d' ell. Si no l' hagués mort no hauria fugit.
- IGN. Moltes vegadas las apariencias enganvan.
- DOR. Si ell lo va matar. ¿com és que ningú declarés en contra seva? ¿Per qué cuan va venir lo jutge, ningú li va dir: En Rocalva l' ha mort?
- IGN. En Lluís t' ho explicaria. Ell va ser l' únich que va presenciar lo crim, y si bé al principi va callar, després ho digué al batlle.
- FOR. Que era parent nostre. Y axó 'l va salvar, perque sabent lo que passava pel meu parent, y compadit de la mare del assessí, la vaig avisar perque fes fugir al seu fill y no l' agafessin. Si no va anar al pal, m' ho deu á mí.
- DOR. En Rocalva va jurar y perjurar qu' era ignoscent, y si va fugir fou cedint als plors de la seva mare y al saber que 'l batlle volia agafarlo.
- JOS. Per alguna cosa va fugir.
- DOR. Pot molt lo plor de una mare.
- FOR. Encara pot més la por á la força. ¿Per qué fugia si era ignoscent?
- DOR. Perque en Lluís l' acusava.
- JOS. Casi vens á dir que l' acusava falsament.
- DOR. Jo no dich res, nostramo.
- FOR. Lo cas es que va fugir, y com lo mort no tenía familia, lo batlle va dir: ¿Qué 'n treurém de tirar sobre 'l poble la mala anomenada de que un fill d' aquí ha fet un assassinat? Si acás en Rocalva tornés, allavors si que 'l denunciaria. Vens aquí perque á la causa no consta ner res lo nom de 'n Rocalva.
- HER. Y com sabia lo que li esperava si venia, ja 's va guardar de tornar.
- IGN. Y may més s' ha sabut res de 'n Rocalva.
- DOR. Deu ser mort.
- IGN. ¡Si ho es, que Deu l' hagi perdonat!

ESCENA ÚLTIMA

*Dits y CARITAT, després RAFEL y JANET
portant desmayat á LLUIS.*

CAR. ¡Quína desgracia, nostramo!

JOS. ¿Qué passa?

CAR. No sé si 'n Lluís es mort. He vist que aquell
jove de fora...

ERN. ¿En Rafe!

CAR. Ell mateix. Ab en Janet lo portan sense
sentit. En Janet m' ha cridat: Corra, avi-
sa á don Joseph. En Rafel l' ha salvat de la
mort. *(Entran Janet y Rafel portant á Lluís
desmayat, que alguns, fent grupo, lo posan en un
silló. Los altres entran y surten portant venas,
árnica, vinagre, etc., etc.)*

JAN. Ajudéunos, que no podém més.

JOS. ¿Qué ha estat axó?

JAN. La tramontana l' ha pres de plé á plé al Salt
del Llop, l' ha tombat y fet rodar a la timba.
Hauria mort á no ser pel senyoret.

ERN. ¿Tú l' has salvat? *(A Rafel ab expansió y ale-
gría).*

RAF. Sí, Ernestina.

HER. ¿Ha sentit com se tutejan? Es á n' ell á qui
estima. *(A Fornellá.)*

FOR. *(¿Quí será aquest malehit jove?)*

IGN. Ja recobra 'ls sentits. *(Se sent la campana mo-
guda per la tramontana.)*

LLU. ¡La tramontana! També branda la campana
com aquella nit! ¿Toca á morts per mí?

ERN. Lluís, en Rafel vos ha salvat la vida.

LLU. ¡La vida! Si estigués viu no tocarian á morts
¡Deu me crida á judici!

ERN. Miréu á qui debéu la vida. *(Senyalant á Rafel.
Lluís dona un crit d' esglay al veurel.)*

LLU. ¡Ets tú que vens á acusarme devant de Deu!
¡Estich demnat! Tú també, Fornellá? *(Ab veu
baxa.)* ¡Miral! ¡Es en Rocalva! ¡Los morts
tórnan! *(Cau sense sentit.)*

Acte segon

Sala de casa de don Joseph, ab quadros y mobles antichs portas als bastidors, dreta y esquerra, y al fons una gran porta que dona á la exida tancautla una balaustrada. Se veu al fons lo Canigó. A un costat, una taula antiga: sillons, cadiras, etc., etc.

ESCENA PRIMERA

D. JOSEPH, DORU

- JOS. ¿Están arreglats los forasters?
- DOR. Tots, mi senyor.
- JOS. Que á ningú falti res y atenéulos com á mi mateix.
- DOR. Tots quedarán contents.
- JOS. ¿Heu arreglat bé la escala?
- DOR. Cuan la padrina no hi ha tingut res que dir, calculi si ha quedat neta y arreglada. A la entrada y als replans hi he fet posar testos del hort. Porta alegría tant rematje.
- JOS. Segura senyal de la que ha de portar á aquesta casa lo casament de la pubilla ab l' heréu Fornellá.
- DOR. (D' axó no seré jo qui 'n respongui.)
- JOS. I estijaria que estigués aquí don Rafel per convidarlo. Es un jove simpátich que s' ha fet ben volguer de tothom.
- DOR. Un xiquet estrany, nostramo. Pochs días després d' aquell en que va salvar la vida á n' en Lluís, agasantlo cuan la tramontana l' estimbava, desaparequé del poble y res més hem sabut d' ell.
- JOS. Tornará, perquè ha dexas lo seu equipatge á la casa hont para. T' hi arribarás, y per si vingués, convidal en nom meu á la festa que

fem avuy per la firma dels capituls. ¿Y la teva menuda?

DOR. Nostramo, está boja d'alegría porque 's casa al mateix temps que la Pubilla.

JOS. Axó 'm fa plaher, que tots los d' aquesta casa estigan contents. Doru, á la Caritat li donaré una dobla de á quatre.

DOR. Deu li pagui, mi senyor.

JOS. Y á més lo vestit del casament.

ESCENA II

Dits, IGNÉS

IGN. Don Joseph, ¿falta molt per la firma dels capituls?

JOS. Menos d' una hora. ¿Ja está vestida la noya?

IGN. Al seu cuarto l' he dexada acabantse de arreglar.

JOS. Axis que vagin venint los parents y convidats los faréu passar á la sala de baix, y cuan arribi 'l notari, vindréu tots aquí per la firma. Que res s' escassegi y que tot se fassa ab lo rumbo acostumat á aquesta casa.

IGN. Perdi cuidado, don Joseph, que si la felicitat dependeix del gasto, ja li dich que 'n serán de ditxosos los nuvis, porque no s' ha plan-
gut rés.

ESCENA III

Dits, RAMÍO

RAM. Joseph, te dich que estich admirat del que veig. Poch m' ho pensava al dexe la meva botiga de betas y fils de la plassa del Oli. Escoltéu: ¿cóm vos dihéu? May puch recordar lo vostre nom.

DOR. Doru, per servirlo.

RAM. ¡Ah, sí! Teodoro. ¿Qué fariáho 'l favor de donarme un vas d' aigua?

DOR. Ab molt de gust. (*Va per sortir.*)

RAM. La meva botiga y 'l pis cabrían dintre d' una de las salas d' aquesta casa. ¡Ah! ¡Doru! Féu lo favor de posarhi xerop á la aigua.

DOR. Está bé. (*Va per sortir.*)

RAM. ¡Axó es viurer! Aquí sí que 's respira!... ¡Ah! Doru! Veyéu si trobéu mitja presa de xocolate, que la rosegaré avans de beurer l' aigua.

DOR. Está bé. (*Idem.*)

- RAM. Al quarto que m' has destinat s' hi podria donar un saráu. ¡Ah, vos! Será millor que 'l desféu 'l xocolate.
- JOS. Haguessis comensat per demanar xocolate ab xerop, n' haurías fet més abía.

ESCENA IV

Dits, MARIANA

- MAR. ¡Qué guapa está la novia! ¿Qué 'm donarán un vas d' aygua?
- DOR. ¿Lo vol ab xocolate y xerop?
- MAR. Sí, féu lo favor.
- JOS. ¿Está contenta, Mariana?
- MAR. ¡Ja ho crech!
- RAM. Vos heu de tractar com á parents: de tú. Perque som parents nosaltres
- JOS. Com á parent t' he convidat.
- RAM. Figurat que la meva besavia va sortir de la casa d' aquest, una de las més anoménadas del Ampurdá. Per lo tant, per la besavia ja eram parents. ¿Qué eram?
- JOS. Parents.
- RAM. Després, un oncle méu se va casar ab una tía valenciana de una cosina germana de la mare d' aquest, y va aumentar lo parentíu.
- MAR. Y he sentit á dir que la publiila Ferlencia, era neboda de la filla segona de can Xironet, cosina de la gran del Más dels Fonolls, tía del heréu Espolla, qu' era cunyada de la petita de can Terraire, nora del oncle del padrí de vosté, que s' había casat ab la filla d' una cosina de la dida de vosté... ó del séu pare... ó del séu avi; no sé bé qui.
- RAM. Som parents per tots costats. Per tant, com á tals nos hem de tractar.
- MAR. Jo no sé si gosaré dirte tú, don Joseph.
- RAM. ¡Ja li has dit! La meva Mariana val molt y es una joya per portar lo mando. Figurat que á casa no pot pararhi cap criada més de vuit días.
- MAR. Al servey d' avuy no se 'l pot aguantar.
- JOS. ¿Y á las mestressas?
- RAM. No ho dirás per aquesta: si bé es veritat que crida desde que 's lleva fins que se 'n va al llit. Pero la culpa la tenen las minyonas.
- MAR. A casa hi están molt bé.
- RAM. Pero cap hi pot aguantar.

- MAR. ¿Qui 'n té la culpa? Axó sí: á casa s' han de
llevar matí.
RAM. Y anarsen al llit tart.
MAR. No vull que estigan paradas ni un moment.
RAM. Escombran, rentan, arreglan la casa, cuinan,
y cada día hi ha un daltabaix al péndrelshi 'l
compte de la plassa. Y si tenen un rato des-
vagat, las hi fa surgir mitjas.
MAR. En cambi aprenen molt.
RAM. Y guanyan poch.
MAR. Pel meu sant las hi faig un bon regalo.
RAM. Pero com que cap hi está vuit días, desde
que som casats sempre t' has trobat sense
criada 'l día del teu sant, y per tant, no has
pogut fer lo regalo.
MAR. Ellas s' ho han perdut. ¿Ja té minyona la
Pubilla?
JOS. Ab axó no hi hem de pensar, porque d'
aquesta casa no se 'n surt fins que 's mort.
RAM. ¡Bona la faríam si cap criada se 'ns morís á
casa! Li hauría de pagar metje, l' apotecari y
l' enterro.
JOS. Haurías fet una obra de caritat.
DOR. Tenen servit lo xocolate al menjador.
MAR. ¡Santa paraula!
RAM. Aném, Mariana.
MAR. Aném, Ramió.
JOS. Jo os acompanyo.

ESCENA V

IGNÉS, DORU

- DOR. Cuan la Padrina calla...
IGN. No té res que dir.
DOR. O té molt y no vol comensar. Adivino en
qué penséu ¡Tot com fa trenta anys!
IGN. L' ahir s' ha tornat avuy. Aquesta era la sala,
aquesta la taula hont la mare firmá 'ls capi-
tols que ara firmará la filla. La mare esti-
mava á n' en Rocalva, y ab en Rocalva no
podia pensarhi. Y sense estimar, també 's
casa la filla, porque 'l séu cor apertany á don
Rafel. ¡Que n' hi ha de sospirs y plors recu-
rits als recons dels sostres d' aquesta casa!
Molt va plorar la mare. Ara li tocará á la
filla.
DOR. Que no 's casi. Cridéu á don Rafel y di-
guéuli: Home de Deu, ¿no veus que t' esti-
ma? Declárat.

IGN. Encara que volgués ferho, no podria. ¿Hónt es en Rafel?

DOR. Ningú ho sab; més tornarà.

IGN. ¡Quí ho sab!

DOR. Sí tornarà. L' altre día vaig parlar ab en Romaní, á casa de qui posa, y li vaig dir tentme 'l desentés, més desitxós de saber: ¿Qué se 'n ha anat per sempre aquell jove?— Bé prou que tornarà. Ha dextat á casa l' equipatje que val molt.—Aquet «molt» em va servir per continuar la conversa: ¿Deu ser rich?—Me sembla que sí —¿Y d' hónt es aquet jove?—Axó sí que no ho sé,—va respondrer l' hostalé.

IGN. Fins aquí sols has lograt saber que tornarà.

DOR. Esperéu, Padrina, que som al comensament. Vaig dir á n' en Romaní:—¿Sabéu que aquet jove 'm crida molt la atenció? He sabut pels del poble que fa preguntas sobre aquella mort de que s' acusava á n' en Rocalva.

IGN. ¿Qué 't va respondrer?

DOR. Que á n' ell també li había preguntat, y no comprenia quín objecte portava, perque cuan van matar al Estimbat, encare ell, don Rafel, no había nascut. Mira, Doru, me va dir en Romaní: Cuan va saber per mí que á n' el poble sols en Lluís había acusat del crim á n' en Rocalva, 's va quedar mirantme fi so com guaytan los bojos.—¿En Lluís? va cridar. ¿Aquell á qui jo he salvat la vida?

IGN. Tot es estrany en aquest jove. ¿Per qué s' interessava tant per en Lluís? Venia tots los días á preguntar per ell, y 'l veyia molt contrariat cada volta que li repetía que 'l metje había manat que ningú li parlés, perque ja sabs que tenia por de que 's tornés boig.

DOR. Si no ho es, poch li falta.

IGN. ¡Sols Deu sab lo que es en Lluís!

DOR. Cuan delirava feya por. Sols vos teniho prou fortaleza per estarvos á la capsalera del seu llit, y, Padrina, semblava que 'ls vostres ulls volguessin arribar al fons de la seva ánima per descubrir algún secret.

IGN. ¡Quína suposició tant tonta!

DOR. No. Mentres guaytávho á n' en Lluís, jo os guaytava.

IGN. ¿Qué pensavas?

DOR. Lo mateix que vos.

IGN. ¡Molt sabs!

DOR. Pensava ab lo mort, ab en Rocalva, ab en

Fornellá, y també ab la mare de la Pubilla.
¿Calléu?

IGN. No tinch ganas de parlar. (*Pausa.*)

DOR. En Lluís ja está tora de perill, y 'l metje ha dit avuy que demá podrà llevarse. No 's queixará de la hospitalitat que ha trobat á aquesta casa.

IGN. ¡Eh!

DOR. ¿Quí?

IGN. En Lluís.

ESCENA VI

Dils, LLUIS, JANET que 'l sosté. Lluís camina ab dificultat. S' asséu en un silló.

LLU. Si; jo.

IGN. Lo metje ha manat que no 't llevessis fins demá.

LLU. ¡Lo metje! Lo metje no sab quín es lo méu mal. Jo si que 'l se.

JAN. Prou li he dit que feya un disbarat llevantse; pero axins que ha sapigut per mí que avuy se firmavan los capitols, ha donat un salt y ha pres la roba per vestirse.

LLU. ¿Es veritat lo que m' ha dit en Janet? ¿Se casa ab l' heréu Fornellá?

JAN. Y jo també 'm caso.

LLU. Tú casat tant com vulguis.

DOR. ¡Eh! ¡Eh! Ab una vegada n' hi ha prou.

LLU. Padrina, ¿se casa ó no la Pubilla ab en Fornellá?

IGN. Si no 't mous d' aquí veurás com firman los capitols.

LLU. ¿Véurho jo? ¡May! Ningú ho veurá ¡Ningú!
(*Axecantse. Se deixa caurer.*)

IGN. Anéusen.

ESCENA VII

IGNÉS, LLUIS

IGN. T' has llevat perque sent aquet jorn d' alegría per la casa, vols pendrhi part. (*Ab molta intenció y observant l' efecte que fan las sevas paraulas.*)

LLU. ¡D' alegría! He somiat que 'l llop y la ovella s' casavan.

IGN. ¿Y 'l llop es en Fornellá?

- LLU. Vos ho dihéu, jo no.
IGN. ¿Y la ovella es la Ernestina?
LLU. Sou vos qui ho dihéu, jo no dich res.
IGN. Lluis, he passat moltes horas al costat teu.
LLU. Ho sé y ho estimo.
IGN. No sé si somiavas ó deliravas.
LLU. Pot ser las dos cosas.
IGN. Moltes vegadas la conciencia se desperta cuan dorm lo cos.
LLU. ¡No dorm may, may!
IGN. Y parla lo que calla cuan l' home está despert.
LLU. ¡Parla sempre, sempre, tant si 's dorm com si 's vetlla! ¡Tot parla, rot! ¿Quí sab lo que 'm diu la tramontana cuan brama, y 'l llop cuan udola? Jo ho sé.
IGN. Tres noms tenías aferrats á la llengue al mitj del deliri. El de 'n Fornellá, el de 'n Rocalva y 'l de la mare de la Ernestina.
LLU. Pot ser.
IGN. Y no 't dexava la por de trobarte á judici, tarada la conciencia pel pecat.
LLU. Qui delira no sab lo que diu.
IGN. Devegadas diu lo que sab.
LLU. ¡Molt sabéu!
IGN. Mes sabs tú.
LLU. Sé que las cosas semblan diferentes y son iguales. La aygua de las onadas may es la matexa, mes si ho es la amargor. Sé qué el pare de 'n Fornellá volia casarse ab la mare de la Ernestina: sé que l' Heréu 's casa ab la filla. Tinch por de que no siga ditxosa. Jo veyá moltes cosas en somnits. Veya á la mare de la Ernestina que 'm deya...
IGN. ¿Qué 't deya?
LLU. No ho sé. Sé que 'ls morts tornan. Jo 'ls veig. La he vista á n' ella. Plorava perque ella 's va casar sense amor. Lo seu amor lo tenia 'n Rocalva. La Ernestina no estima, no pot estimar á n' en Fornellá.
IGN. Estima á un altre: á don Rafel.
LLU. ¿Quí es? No conech á cap jove d'aquest nom.
IGN. Es qui 't va salvar la vida.
LLU. (Axecantse.) ¡Ell! ¿En...? ¡Justicia de Deu!
IGN. ¡Benedit siga que l' invocas! ¿Ja no t' esglaya com avans? Mirat qui entra.

ESCENA VIII

Dits, RAFAEL

RAF. Ara mateix arribo y m' han dit que don Joseph m' ha invitat. Ignés; ¿es cert que la Ernestina 's casa?

IGN. Sí.

RAF. ¿Es possible?

IGN. ¿Quí 'n té la culpa?

RAF. ¡Un miserable, un canalla! ¡Malehit siga!

LLU. Sí, un miserable, un canalla. Mes no 'l malehexi.

RAF. ¡Ah! ¿Sou vos? He vingut aquí fermement reso t á véuros. ¿Sabéu d' hont vinch?

(Baix á Lluís. Ignés segueix ab molta atenció tots los moviments ab la mirada.)

LLU. D' América.

RAF. Allí ha mort un home á qui vos conexiho molt.

LLU. ¡Deu lo perdoni!

RAF. Y á vos també. Jo soch lo fill d' aquell home y no puch dir lo méu nom. Lluís; ¿recordéu per qué la mare de la Ernestina no va casarse ab l' home á qui estimava?

LLU. Sí. *(Tremolant.)*

RAF. Molts varen plorar, y aquellas llágrimas que queyan damunt de la vostra consciencia, vos ofegan. *(Aixeca la veu de manera que Ignés sent 'l fi de la conversa.)*

Jo estimo á la Ernestina y no puch dirli que la estimo, y vos sabéu per qué no puch dirli. Lluís; la mare va ser desgraciada, ¡qué no ho siga la filla! Podéu reparar lo mal qu' héu fet.

LLU. Jo á ningú n' he fet de mal y tothom me 'n fa á ne mí. Los noys me cridan fástichs, las donas m' escrifassan y 'ls gossos me lladran. ¡Tots contra mí! ¡Tothom!

RAF. ¿Al fons del vostre cor no hi ha quedat ni una engruna de gratitut pel que os va salvar la vida? A no ser per mí, hauriho mort.

LLU. ¡Mort! ¡Mort!!!

RAF. ¡Lluís, en nom de Deu!

LLU. ¡Déxim! ¡No puch més! ¡No puch més!

(Se 'n va.)

RAF. No os dexó.

IGN. ¿Hónt va, don Rafael?

RAF. ¡A que 'm tornin la honra! A que no 'm robin la felicitat! *(Se 'n va seguint á n' en Lluís.)*

ESCENA IX

IGNÉS, *després* RAMIÓ, MARIANA, DORU, ERNESTINA,
CARITAT y JANET.

- IGN. ¡Quínas brumas tant negres porta 'l vent de la desgracia damunt d' aquesta casa! Si no ve una tramontanada y no ho neteja, ¡pobres de nosaltres!
- RAM. Ja hem prés lo xocolate.
- IGN. ¡Bon profit!
- MAR. ¡Mólt bó!
- RAM. ¡Mólt fi!
- MAR. Millor que 'l de casa. Y axó que nosaltres lo preném de pesseta, perque per la vida no estalviém res.
- RAM. Si 'l trobessis de tres rals, me 'l farías péndrer de tres rals.
- MAR. ¿Per qué no, si fos bó? Per la pesca del bou, casi cada nit menjém per sopar mitja tersa de xangüet.
- RAM. Veyas qué 'ls hi esplicas. ¿De cuánt es lo xocolate que prenéu aquí? Lo menos de sis rals.
- DOR. De á tres pessetas.
- RAM. ¡De á tres pessetas! Per cada mitja presa que s' en pren á casa, aquí s' en prenen per valor de tres.
- MAR. ¡Ay, Ramió! Quína diferencia entre aquesta casa y la nostra! Las betas y fils sols donan per xocolate de pesseta.
- RAM. Y per xangüet.
- ERN. (*Per Carilat y Janet qu' entran en escena ab ella, molt mudats:*) ¿Qué os semblan los nuvis?
- IGN. (¡Pobra Ernestina!)
- DOR. ¿Aquesta es la meva filla? ¡Qui t' ha enflocat!
- CAR. La senyoreta!
- JAN. ¿Eh que está guapa?
- CAR. El beneyt no fa més que guaytarme.
- JAN. ¡Si m' agradas tant y ets tan bonica ab aquest vestit!
- DOR. ¿Y tú, ets tú?
- JAN. Sí, en Janet vestit de las festas anyals. La senyoreta m' ha dit que 'm mudés bé per firmar los capitols; y si més hagués tingut, més m' hauría posát; pero no tinch rés més. Escoltéu, sogre: ¿cóm m' arreglo jo per firmar los capitols no sabent d' escriurer?
- DOR. Tampoch ne sé jo y 'm vaig casar.
- JAN. Bé, pero ara exigexen axó dels capitols.

- DOR. ¿Qué capítols! ¿Qué portas al matrimoni?
ERN. ¿Y tú, Caritat?
CAR. ¿Jo? El meu amor per en Janet.
JAN. Y jo la meva estimació á Caritat. ¿Vos sembla poch?
IGN. ¡Ditxós qui porta tant!
DOR. Del amor no se 'n fan capítols, sinó de lo que un té.
JAN. Jo tinch aquet vestit nou que m' ha regalat l' amo, lo vell, quatre camisas, sis mocadors...
RAM. No: ne tens una dotzena.
JAN. Sis, no més.
RAM. Dotze, porque jo 't regalo l' altre mitja dotzena.
JAN. Ni 'l rey tindrà tanta roba blanca com jo.
MAR. Jo regalo á la núvia un mocador de pita.
DOR. Casi, casi podriaho ferne de capítols.
ERN. ¿Que no ls hi donéu las gracias?
RAM. Ja están donadas.
DOR. Aném á que l' amo os vegi y li dirém lo regalo que os fan aquets senyors.
RAM. Nosaltres vos acompanyém.
(Se 'n van tots menos Ignés y Ernestina.)

ESCENA X

IGNÉS y ERNESTINA

- ERN. Padrina, ¿no anéu á mudarvos? No tindréu temps, porque dins de poch vindrá 'l notari per la firma dels capítols.
IGN. No 'm mudo porque no vull véurer la cerimonia.
ERN. ¿Per qué, Padrina?
IGN. Porque á aquesta casa sols jo sé llegir en lo téu cor, y en ell hi veig escrit: tristesa.
ERN. Si estich contenta.
IGN. La teva alegría fa plorar. Tú 't casas ab un home á qui no estimas, porque 'l téu cor apartany á un altre.
ERN. Es cert: més, ¿qué puch fer? Cuan se va pactar lo meu casament ab l' heréu Fornellá, no conexía á n' en Rafel. Sé que m' estima; pero no sols no m' ho ha dit may, sinó que ha desaparegut del poble.
IGN. Ha tornat.
ERN. ¿Ha tornat? ¿L' heu vist?
IGN. Lo cor es un nin que no sab fingir y 's descubreix!

ERN. ¡Sí, l' estimo! ¡L' estimo! Mes no puch dir al pare que no vuy casarme ab en Fornellá perquè 'l meu amor es de un altre, que ni m' ha parlat de casarme ni sisquera m' ha dit que m' estimava.

IGN. Ernestina, es necessari allargar aquest casament. Tú no pots mentir als peus de Deu y enganyar al teu nuvi dihent que vols per marrit á aquell á qui 'l teu cor retxassa. Ara hi ets á temps. Després pensarás ab en Rafel, y 'l téu pensament, un cop casada, será pecat mortal.

ERN. No es possible. Es tart.

IGN. Jo n' he vistas de llágrimas á aquesta casa que escaldavan el cor porque no podían surtir als ulls. Jo, aquí, soch l' avia vella; l' eura que queda agafada á la runas cuan las parets han caigut. Pero eura que sent, que ha recullit los amors de tres generacions, que viu de recorts. Filla meva; los meus jorns están contats y sols demano á Deu una cosa: que al morir te vegi ditxosa. No ho serás si 't casas ab en Fornellá; no ho serás, y per xó ploro.

ERN. Per Deu, Padrinal Vénen, anéusen; no os veigín plorar. (*Se 'n va Ignés.*)

E·CENA XI

ERNESTINA, FORNELLÁ, HERÉU.

FOR. Bon día, Ernestina, á qui ja puch dir filla meva, porque avuy tú y l' Heréu posaréu abaix dels capitols la vostra firma, y dintre de poch lo senyor rector benehirá lo vostre matrimoni.

HER. Pubilla, aquí 't porto las joyas. Son d' lo millor que fan los argenters; mes, sentho, no arriban de lluny al que tú 't merexes.

ERN. Gracias, Heréu, y á vosté en primé lloch.

HER. Estás guapa sempre; més avuy, vestida ja per la cerimonia, no hi ha qui ab tú puga compararse.

ESCENA XII

Dits, RAMÍO y MARIANA.

RAM. Els em vist y vením per repetir la enhorabona.

MAR. ¡Quin casament!

RAM. Millor parella no 's podía trobar.

- FOR. Gracias.
- RAM. Aquest casament no serà pas com aquell que tú vares fer, Mariana. La meva dona, que es molt casamentera, se va empenyar en casar al mosso de una taberna del carrer del Pou de la Cadena, ab una criada que servia al carrer del Pou Dols, y á la setmana de ser casats, varen tenir que pujar los vehíns á despartirlos.
- MAR. Mirat las joyas, Ramió.
- RAM. ¡Quínas arrecadassas!
- MAR. ¡Quína agulla de pit!
- RAM. ¡Y 'l brassalet! ¡Mira quína pedra tant grossa!
- MAR. ¡Y l' anell!
- RAM. (à Fornellá.) ¿Tot déu ser bó, eh? ¿No hi ha pas res fals?
- FOR. Tot es de lley.
- RAM. ¡Deu costar molts de diners! ¿Ja ho ha vist en Joseph?
- MAR. Aném á ensenyarli. Té, tú porta las joyas, y vosté. (à Ernestina y Hereu. S' en van tots menos Fornellá.)

ESCENA XIII

FORNELLA *y* després LLUIS.

- FOR. ¡Que 'm tarda que s' bagin firmat los capítols y s' bagin casat, perque sempre tinch por! Al fi serém nosaltres els amos d' aquesta casa; y lo que no vaig poguer realisar jo, ho realisarà 'l méu fill. En Rafel ha desaparegut del poble y 'n Lluís té una malaltia molt oportuna y que 'l clava al llit. En Lluís no 'm dona cap cuydado. Cuan jo pretenía á la mare de la Ernestina, va ser lo méu instrument per allunyar al méu rival, y ara ho tornarà á ser si es necessari. Tot es cuestió d' un punyat d' or, y 'l donaré. Y si no... ¡Deu l' enguard de que s' oposés als meus plans! Hi entran l' amor propi, l' orgull: s, l' orgull. Vull ser més rich del que soch, més y sempre més, sense que res me detinga.
- LLU. (¡Ell! Ara podré parlarli.) (L' hi posa 'la ma á la espatlla. Fornellá's gira sorprés.) Fornellá. ¿Qué fas?
- FOR. Te creya molt malalt. Pensava en tú. ¿Cuánt vols?
- LLU. ¡Canalla! (Moviment de Fornellá.) Sabs que t' ho puch dir. Aquell or que 'm vares donar fa trenta anys, encara 'm crema l' ánima.

- FOR. Escolta; si parlas no 't creurá ningú, mes vas á presiri. Si callas, tindrás lo que 't fassi falta: escull.
- LLU. Escolta, Fornellá, ja he escullit. Ets la mala sombra que fa molts anys impe eix que 'l sol de la alegría entri á aquesta casa. ¡Ja n' hi ha prou! Torna á Barcelona. Dexe en pau á la Ernestina.
- FOR. Llop del Pirinéu, tornáten al jas y no te 'm posis al devant, porque ni m' esglayan los teus udols, ni las tevas dents y grapas poden fer-me una esgarrinchada. Vull lo que vull, y lo que vull será, encara que tinga que axafarte.
- LLU. ¡Mal home! Quí sab! Quí sab!
- FOR. Vésten, que vé algú.
- LLU. Hem de seguir la conversa.
- FOR. Vésten ó si nó .. (*Amenasántlo*).
- LLU. ¿Qué? (*Se cuadra ab actitud resolta*).
- FOR. Seguirém la conversa, si te 'n vas ara. (*Lluís va á la exida*).

ESCENA XIV

FORNELLA, LLUIS, ERNESTINA y després RAFEL.

- ERN. Diu 'l pare si vol fer lo favor de passar al séu cuarto per darli las gracias.
- FOR. (Ja es fora.) Li ha agradat lo regalo?
- ERN. Sí, senyor.
- FOR. Tot es poch per tú. (*S' en va*).
- LLU. ¡Ernestina! (*Al veurer que Fornellá es fora*).
- ERN. ¿Qué voléu?
- LLU. ¿També 'm té por?
- ERN. No.
- LLU. ¡Deu sab que vull lo séu bé! Es aquí y vol parlarli, y li he dit: Espera.
- ERN. ¿De qui parléu?
- LLU. ¡D' ell! D' ell! (*Fa senya y entra Rafel*).
- RAF. ¡Ernestina!
- ERN. ¿Qué héu fet, Lluís?
- LLU. També la seva mare estimava com vosté estima. No vull que vosté plori. ¡No ho vull! (*Se 'n va*).
- RAF. ¿T' esglayo?
- ERN. ¿Per qué has tornat?
- RAF. Per tú.
- ERN. Ments; porque de ser veritat, no te 'n haurías anat. Y ara véns, ara, cuan ningú t' esperava.
- RAF. ¿Tampoch tú?
- ERN. ¿Per qué había d' esperarte? Rafel; ni ets ca-

baller ni ets cristiá venint aquí en tals moments. Vésten.

RAF. ¿Ets tú qui me 'n treus d'aquesta casa?

ERN. Jo, la Pubilla; porque si ho soch dels béns, també ho soch de la honra dels meus avis. Vésten.

RAF. No m' ho tornis á dir per la memoria de la teva mare, porque 'm matas. No crech lo que sento. No puch, no vull creurho. Encara que fos veritat, tampoch ho creuria.

ERN. ¿Per qué?

RAF. ¿Per que t' estimo!

ERN. ¡Malehit sigas, lladre de la meva diu! Ara t' recordas de dirme que m' estimas, cuan soch la promesa d' un altre. ¡Estrany amor!

RAF. ¡Si, t' estimo! ¡T' estimo! Aquesta paraula omplia tot lo meu ser, m' ofegava 'l cor; els ulls la repetían sempre y no podían dirla 'ls llabis. Ja la he dita, y la repetiré devant de tot lo mon, sncsehexi 'l que vulga, porque tú sols te pots casar ab mi, porque sols jo t' estimo y sols á mi tú estimas. No ho neguis. ¡M' estimas! M' estimas!

ERN. Ho dius de la matexa manera que 'l miserable assessí fereix per la espatlla, cuan sabs que dintre de poch seré la muller d' un altre; y ho dius porque sabs que 'l meu cor es teu, y porque un cop casada, lluyti la fidelitat que deuré al marit, ab lo recort del téu amor. ¡Ets un malvat.

RAF. Ja ho sé que las apariencias me condemnan.

ERN. ¿Quín amor es aquest que calla?

RAF. També calla el mar avans de la tempestat, y 'l mar inmens. Ha arriuat l' hora de la tempestat. Tens rahó tú, que no pots sospitar cuán gran es la forsa de la infamia, al preguntarte: ¿quín amor es aquest que calla?, en lloch de dir á la aimada: Vida meva, ara t' repetirán los llábis lo que 'l cor me diu. Escolta Ernestina, y plányem y estimam.

ERN. ¡Desdixat! Be ho sabs que t' estimo! Mes tot está preparat y dintre de poch instant vin-drá 'l notari per firmar los capítols.

RAF. No, no 's firmarán. Es necessari buscar un pretest.

ERN. ¿Un pretest? ¡Bé 's coneix que no has nascut á la nostra terra! ¿Quína idea tens tú de la honra de las catalanas, cuan creus qu' en semblants cassos ab un pretest n' hi ha prou,

que es tot lo que m' ofereix 'l teu amor? ¿Per
qué la veritat t' esglaya? A mi no m' esglaya.
Escolta: encara podem ser ditxosos.

RAF. Parla.

ERN. Cridaré al pare y li confiaré tot, y després tú
li parlarás, li dirás que ets...

RAF. ¿Quí soch?

ERN. Sembla que hi ha alenada d' infern en lo teu
crit. ¿Quí ets?

RAF. No puch dirho. ¡No puch!

ERN. ¿No pots? (*Esglayada.*)

RAF. No, Ernestina. (*S' assenta y apoya 'ls brassos
à la taula, tapantse la cara ab las mans.*)

ERN. Sols los criminals s' amagan. ¿Ho ets tú?

RAF. No. (*Axecantse ab orgull.*)

ERN. ¡Gracias á Deu! (*Pausa.*) ¿Te quedas callát?

ERN. ¿Baxas lo cap? ¿Quín misteri hi ha en tú? M'
estimas?

RAF. ¡Si t' estimo!

ERN. ¡Parla! Recorda que si no parlas dintre de
poch será tart.

RAF. ¿Ho vols?

ERN. Ho vull. He de saber si una noya honrada
pot estimarte ó s' ha de avergonyir de haber
pensat un sol instant en tú. Parla ó surt per
sempre més d' aquesta casa.

ERN. ¡Deu me valga! Amor meu, ja que ho vols,
parlaré; sí, encara que 'l mon s' ensorri,
perque jo, vida meva, no puch enganyarte
amagante lo méu nom, per mes que al sen-
tirlo lo cor se 't glassi; encara que al saberlo
se 'm tanquin totas las portas com si fos un ..
¡Ah! Deu méu! ¡Deu méu!

ERN. ¿Te dius?

RAF. Rocalva.

ERN. ¿Tú? Portant aquet nom infamat...?

RAF. No.

ERN. Nom de criminal.

RAF. ¡No y mil voltas no!

ERN. ¿T' has atrevit...? Ets un miserable. Vésten,
y que Deu te perdoni 'l mal que m' has fet.
(*Plorant se dexta caure en una cadira.*)

RAF. En nom de Deu, escoltam. Sí, ho sería un
miserable si hagués ficsat en tú 'ls ulls no
sabent que portava un nom honrat; més
callava fins poguerho demostrar de manera
que ningú, ningú 'n dubtés.

ERN. ¡Honrat!... ¿Y al poble tothom pronuncia
ab esglay lo nom del assesí?

RAF. ¡Honrat, sí, honrat!

ERN.

¡Miserable! Vésten, vésten.

RAF.

¡Per Deu, Ernestina, que al cap hi tinch toch, y al cor hi tinch fret! Escóltam, si no per amor, per caritat. No he sabut que 'l nom que portava no era 'l dels méus avis fins que 'l pare, malalt per morir, després de haber rebut los sacraments, me va cridar. Encara 'l veig; encara 'l sento. Lo séu cap s' enfonsava en lo cuxí y la cara era blanca, perque sols al cor hi quedava un xich de vida que anava á parar als ulls. ¡Cóm lluhía la séva mirada, que tenia ficsa en l' altar que había demanat li posessim als péus del lli! Al altar hi habían ciris encesos que feyan llum á la Mare de Deu dels Dolors, que semblava mirar al méu pare; y Jesucrist estenia sos brassos en la créu com si esperés l' ánima del que 's moría; y 'l que afinava, ab véu tranquila me va dir: «Fill méu, jo 'm moro y ha arribat lo moment de dirte quin es lo nom del téu pare». Tot m' ho va contar. Denunciat per en Lluís, que l' acusava d' un crim que no había comés; estamordida la meva ávia per lo pare de 'n Fornellá, lo méu va anarsen del poble cedint als prechs de la séva mare. Al cap d' un temps volgué tornar, perque era ignoscent y perque estimava; més l' ávia li feya dir que la séva tornada sería la séva mort, perque l' agafarían, perque aniría al pal, y 'ls plors de la mare 'l contenian. Mesos després va tornar amagat, perque volía saber novas de la séva aimada. ¿Sabs qui era la séva aimada? La téva mare. Y la va trobar casada, y va saber que 'n Fornellá la había pretesa. Més la téva mare que creya en lo crim que s' imputava al pare, per instinct sentía horror per el del que avuy pretén ser lo téu marit. Llavors va sortir del poble per no tornarhi més, y aná á América usant nom supost. Allí va fer fortuna, y al sentirse morir me va dir: «Vés al poble y torna l' honra que han llevat al téu pare calumniantlo. No 't venjis, perdona, més torna l' honra á la téva familia». Aquí vaig venir y 't vaig veure, y 't vaig estimar; y la infame calumnia que había separat al méu pare de la téva mare, me separava de tú. Y no podia parlar, y volía dirte que t' estimava; y no podía; y jo sabía que tú, ¡tú també m' estimavas; ¡perque jo ho sabía que m' estimavas!

¡y eras promesa á un altre! Deu me va posar al pas de 'n Lluís per salvarli la vida quan la Tramontana lo va empenyer á la timba. Al recobrar aquí 'l conexement, va pronunciar, ab gran sorpresa meva, 'l méu verdader nom. Aquell esglay va ser per mí un raig de llum, perqu' ell creya veure al méu pare, á qui había acusat falsament. He preguntat; he sortit del pob'e per desenterrar la causa seguida per aquell assassinat, y he vist que per res hi figura 'l nom del méu pare. Més aquí tothom diu que 'l assessí va ser ell. ¡Aquesta calumnia avuy tinch la seguretat de que 's pot desvanexer!

ERN. ¿Cóm, Rafel? Perque si demostravàs que 'l iéu pare fou ignoscent... ¡Deu méu! ¿Qué sento al cor? Es que vol axamplarse y encara l' oprimeix lo cercol de ferro de la angunia. Parla, Rafel: ¿deyas que pots probar que 'l nom de Rocalva es honrat..?

ESCENA XV

Dits, FORNELLÁ

FOR. ¿Qui ho diu que es honrat?

RAF. Jo, lo séu fill, y ho dich ab lo cap ben alt. Fornellá; vosté sab qui soch perque va sentir á ne 'n Lluís que digué 'l méu nom.

FOR. Sí, ho sé, y si he callat parlaré ara, á menos que no surti tot seguit d' aquesta casa y del poble, per no tornarhi més, perque 'ls deshonra.

RAF. ¡Ment qui ho diu! Siga 'l que Deu vulga! Hi soch y 'm quedo.

FOR. Jo faré qu' 'l treguin d' aquesta casa, miserable fill de un criminal.

RAF. ¿Qué has dit!

ERN. ¡Rafel! Per Deu! (*Posantse en mitj.*)

ESCENA XIV

Dits, IGNÉS, LLUIS, després tots.

IGN. ¡Mira! (*A Lluís.*)

JOS. ¿Qué son aquets crits?

FOR. Son los d' esglay que dona la gent honrada al mirarse confosa ab lo miserable fill d' un assessí. ¡Aquet jove 's diu Rocalva!

RAF. ¡Aquet es lo méu nom, y ningú devant méu.

calumniará la honrada memoria del méu pare!

FOR. ¡Honrada, y fugint va escapar del pal ó presiri!

RAF. ¡Infame! (*Se tira damunt d' ell.*)

LLU. ¡No! No!... ¡Desdixat!

(*Separantlos y baix á Fornellá.*)

FOR. ¡Dexéume!

LLU. ¡Calla, desdixat! ¿No recordas que tú y jo hem de tremolar devant d' ell?

ESCENA ÚLTIMA

Dits y DORU

DOR. Lo senyor notari.

IGN. Dígali que no 's firman los capítuls.

JOS. ¡Ignés!... Digas al notari que passi.

IGN. ¡No!

JOS. Soch l' amo. Jo ho mano.

IGN. Vosté, nostramo, mana en nom dels vius. Jo mano en nom dels morts, á qui vosté no ha conegut, y en nom d' ells te dich: (*A Doru.*) Vés y despedeix al notari. Aquet casament no pot ferse.

JOS. ¡Te 'n guardarás prou de obehirla!

DOR. Nostramo; la Padrina ho mana, y 'l notari no entrará.

JOS. ¿Qué no entrará...? (*Va cap á la porta.*)

DOR. Es inútil, nostramo. (*Tanca la porta y dona la clau á Ignés.*) Teníu, Padrina.

Acte tercer

La mateixa decoració del acte anterior.

ESCENA PRIMERA

CARITAT y JANET

- JAN. ¿Qué sabs?
- CAR. ¡Mare de Deu! ¿Qué vols que sápigas, home; ¿qué vols que sápigas, home?
- JAN. Perque no ho sé t' ho pregunto, dona; perque no ho sé t' ho pregunto, dona.
- CAR. ¿A qui preguntaré?.. A mí senyor, que treu toch pels caxals? ¿A la senyoreta, que no fa més que plorar? Y jo no sé fer altre cosa perque á n' ella la veig trista?
- JAN. ¡Si qu' estém ben arreglats! Ja 'n treurém forsa de plorar! ¿Per qué no 's casa ella? Perque no varen poguer firmar los capítols. Nosaltres no n' hem de fer de capítols, perque tant tú com jo no portém al matrimoni res més que 'l nostre amor, y com aquest no té cap necessitat del notari, ¿per qué no 'ns hem de casar?
- CAR. ¿Y 't casarias en mitj de tanta tristesa? Jo, encara que fos ditjosa, no ho seria plorant la senyoreta.
- JAN. Y si á la senyoreta li dona per no consolar-se, ¿no 'ns podrém casar may?
- CAR. ¡Calla, poca solta, perque si 't sento molt temps parlar d' aquesta manera, acabaré per no estimarte!
- JAN. ¡Deu te 'n guard!
- CAR. ¿Per qué?
- JAN. Perque vull que m' estimis sempre, com jo.

Despres que 't moris encara continuaré estimante.

CAR. ¡Oh, després que 'm mori! Quí sab si 't morirás tú avans!

JAN. ¡T' estimo tant, que no ho faré per estalviar-te lo disgust que tindrias!

ESCENA II

Dits, DORU, despres RAMIÓ y MARIANA

DOR. ¿Qué feu?

JAN. Res: estém tristos.

DOR. Axó no cal dirho, porque tothom ho está á aquesta casa. Fins jo, que habia fet lo propòsit de no entristirme may. ¿Hont es la Padrina?

CAR. Ha anat á missa á pregar á Deu.

DOR. Ben fet, que molta necessitat en tením tots de pregar á Deu.

RAM. ¿Ja esteu llevats?

CAR. Si, senyor.

MAR. ¡Molt matinejéu!

JAN. Si, senyora.

MAR. ¿Ja es llevat en Joseph?

DOR. Si, senyor.

RAM. ¿Crech que ha sortit?

CAR. Si, senyora.

RAM. ¿Sabéu ahont ha anat?

JAN. No, senyor.

MAR. ¿Sabs si tardará á venir?

DOR. No, senyora.

RAM. Escoltéu, escoltéu: jo no entench res del que passa.

DOR. Tampoch jo.

RAM. Desitjava que vos m' ho espliquesséu, porque jo no m' ho esplico.

DOR. Tampoch jo.

MAR. ¿Vols qu' ell no ho sápigat tot?

DOR. No sé res.

RAM. ¿La Pubilla deu estimar á don Rafel?

DOR. No sé res, res, res.

CAR. Si que l' estima,

DOR. ¡Tú! ¿Qui 't fa parlar cuan ningú t' hi demana?

CAR. Pregunta si s' estimavan, y com s' estiman...

DOR. Ves dintre. (*Se 'n va Caritat.*)

RAM. No la renyéu.

JAN. ¡Pero, sogre, si ja tothom ho sab que s' estiman!

DOR. ¡Vésten tú també!
JAN. Pero...
DOR Te mano que surtis.
(*Se 'n va Janet.*)

ESCENA III

DORU, RAMIÓ Y MARIANA.

RAM. ¿No 'ns en treuréu pas á nosaltres?
DOR. No ho voldria may sent hostes y parents del amo; y encara que volgués, no podria, perquè no soch més que un mosso.
MAR. Com aquí 'ls criats manan més que l' amo...
DOR. Aquí tots respectém, estimém y obehim als amos.
RAM. A la vostra manera. ¿No es cert, Mariana?
MAR. Cert, Ramió.
RAM. Lo que vareu fer ahir dihent al notari que se 'n tornés, passa de ratlla. ¿No es cert, Mariana?
MAR. Cert, Ramió. Jo ja os hauria plantat al carrer de punt en blanch.
RAM. Per molt menos despatxas á las criadas.
DOR. A mi no hauria tingut ocasió de despatxar-me, perquè no hauria entrat á servir á casa seva.
MAR. ¿Que os penséu que no s' hi está be á casa?
DOR. Bé s' hi deu estar cuan vosté ho diu. Mes, ¿quina figura hauria fet jo venent betas y fils?
RAM. Crech que axó ho diu ab retintín, Mariana.
MAR. Ab molt de retintín, Ramió.
RAM. Es veritat que no hi hauriho fet bon paper venent betas y fils, perquè no tothom pot distingir una troca de fil del número 2, d' una troca de fil del número 3. (*A Mariana.*) Per si m' havia tirat la pilota, ja li he tornada. Per lo demés, fora vergonyós que la Ernestina estigués enamorada d' aquell jove.
DOR. ¿Per qué?
RAM. ¡Sent fill de qui es! Al poble no 's parla d' altra cosa.
DOR. ¡Si que se 'n han enterat demati de lo que 's diu al poble!
MAR. Es una costum antigua. A Barcelona, axís que es oberta la botiga, trech lo nas per la porta y pregunto á las vehinas qué hi ha de nou. Ellas em diuen tot lo que sáben y jo 'ls hi conto tot lo que sé.

- RAM. Y ni tú ni ellas sabéu may cap veritat, perque tot lo que os dihéu sol sortir mentida.
- DOR. Lo mateix que 'l que diuhen de don Rafel.
- RAM. ¿De modo que no es veritat que siga fill del que va matar á un vehí del poble fa molts anys?
- DOR. Es fill del que diuhen que 'l va matar, lo cual es molt diferent.
- RAM. ¿Donchs, cóm es que tot lo poble diu que 'l assessí fou en Rocalva?
- DOR. Deya.
- RAM. Diu.
- DOR. Deya.
- RAM. Diu.
- DOR. Deya.
- RAM. ¡Diu, diu, diu!
- DOR. ¡Deya, deya, deya! perque avuy ja tothom dubta.
- RAM. El cas es que la gent diu...
- DOR. ¡Fassin cas del que diu la gent! ¿Sab qué diu de vostés? Que cap criada aguanta á casa seva perque 'ls hi tancan el pá
- MAR. ¡Axó es mentida!
- DOR. Y 'l menjá escasseja.
- RAM. ¡Mentida!
- DOR. Y si trencan un plat, los hi fan pagar.
- RAM. Axó es veritat. Pero aquí no 's tracta de no-saltres, sinó del nostre parent, que no 'n surt molt ben lliurat del que diuhen. Y diuhen: ¿Per ventura no es lo pare de la que s' ha enamorat de una persona tan despreciable com aquet jove?
- MAR. Y afeigexen, ab molta rahó, que es fill d' un home que hauria degut morir penjat.
- RAM. Y tothom diu que tant res de bo deu ser lo fill com lo pare.

ESCENA IV

Dits, D. JOSEPH.

- Jos. ¿Parléu del asunto?
- RAM. De qué vols que parlém, Joseph? ¿De qué vols que parlém?
- MAR. No 's pot sortir al carrer sense sentir: ¿Quí habia de dir que la Pubilla s' enamorés de un tal home? perque ja sab tothom quí es don Rafel.
- DOR. (¡Bé 't podrias mossegar la llengua!)

- RAM. He sentit á una que deya: ¡Encara s' hi casará!
- DOR. (Ara ell.)
- MAR. Y una vehina li ha respost: No me 'n estranyaria, perque ja no hi ha que estranyarse de res á 'n aquest mon.
- RAM. De res.
- DOR. (Los hi donaria una clatellada á aquets marxants de betas y fils)
- RAM. Lo ferrer tenia disputas ab la seva dona, y com cridavan molt, un que passava se va aturar per dilshi: ¿Que també anéu á firmar capitols?
- DOR. (¡Aupa! ¡Venta 'l tochl!)
- MAR. ¡Quín escándol!
- DOR. (¡Sols tú hi saltavas!)
- RAM. Jo me 'n avergonyexho per tú.
- MAR. Jo també. Y li he dit á ne 'n Ramió: estém-se á casa per no sentir á la gent.
- Jos. ¡Prou! Prou! (*Pagant un cop de puny á la taula.*)
- DOR. ¡Massa!
- Jos. ¿Quí 't demana 'l teu parer?
- DOR. Perdoni, senyor.
- Jos. A la gent li dirás que es mentida que la meva filla estiga enamorada d' en Rocalva.
- RAM. ¿Quí ho creurá no casantse ab l' heréu Fornellá? Perque lo cert es que 'l casament s' ha desfet.
- Jos. Diréu que també es mentida, y que la Ernestina 's casa demá ab l' heréu Fornellá. Ara dexeume, perque 'l cap m' esclata. Tú, quedat. (*A Doru.*)
- MAR. (*Baix á D. Joseph.*) ¿Lo vols despatxar? Farás ben fet. (*Se posa á un costat de D. Joseph qu' estarà assentat y Ramió á un altre.*)
- RAM. Després del que va fer ahir, no pot estar á casa teva ni un día més
- MAR. Perque 't respectin es necessari que comensis per ferte respectar pel servey.
- RAM. Així ho fa aquesta, que cada setmana despatxa á la minyona.
- MAR. Y en cuan á la vella. .
- Jos. ¡Prou vos dich! ¿Voléu tornar-me boig?
- MAR. Ho dihem pel teu bé, perque som parents.
- DOR. (¡Axó sí!)
- RAM. Tant sols pel teu bé, tenint en compte 'l parentiu.
- DOR. (¡Tant sols!)

RAM. ¿Aném á donar una volta pel poble?
 DOR. (¡A cedassejar!)

MAR. Aném. (*Ramió y Mariana se 'n van.*)

ESCENA V

DORU y D. JOSEPH

JOS. (*Molt agitat, s' axeca, se passeja. Doru lo guayta.*)

DOR. (Ja 'm sembla que puch obrir lo paraigua de la paciencia, perque plourá de debó)

JOS. ¿Qué has pensat?

DOR. ¿Jo? Res. (Ja s' ennuvola.)

JOS. ¿Res? Pot ser has cregut que pots continuar a aquesta casa després del afront que 'm vares fer passar ahir?

DOR. (Quínas gotas tant grossas comensen á caurer!)

JOS. ¿Callas?

DOR. ¿Qué vol que li diga, mi senyor?

JOS. ¿Reconexes que la teva acció va ser molt dolenta?

DOR. Dolenta, no. Vaig fer lo que debia.

JOS. ¿Y si hi tornessím á ser?

DOR. Tornaria á fer lo mateix, perque jo may faltaré á lo que dech á aquesta casa.

JOS. ¿No faltas desobehint al amo?

DOR. Mi senyor; cuan passo devant del cementiri hont son enterrats los vells, me trech la barratina y dich un Pare Nostre per las sevas animetas. Si l' hagués obehit, mi senyor, hauria tingut por de que al passar m aguessin cridat desde la fossa: ¿Qué has fet?

JOS. ¿T has tornat boig?

DOR. Crech que no. Deu me conservi l' enteniment.

JOS. No puch tenirte més temps á casa.

DOR. Ho comprench.

JOS. ¿Comprens que te 'n tregui, y no comprens que hagas fet mal?

DOR. Son dos cosas molt distintas. Vosté, nostramo, ho enten d' una manera y jo d' una altra. Vosté creu fer bé, jo també; mes com vosté es qui mana, guanya, y jo sortiré d' aquesta casa.

JOS. De casa meva.

DOR. Veliaquí perque no 'ns enteném. Aquesta casa per vosté es la seva, la dels vius; y per mí es la dels vius, y més encara que la dels vius,

la dels morts. Vosté vol que 'l servexin, y jo vull servirlo á vosté y á la memoria dels difunts.

JOS. En las tevas paraulas hi ha un pensament que m' ofen. Ets un desvergonyit.

DOR. ¡Nostramol.. (*Contenintse.*) No olvidi que m' ha despatxat, y encara que estigués al seu servey, deuria tenir present que nosaltres morim per l' amo, mes no 'ns dexém insultar.

JOS. No vull seguir la conversa.

DOR. Li estimo que no la seguexi.

JOS. Ja t' he dit lo que debia.

DOR. (*Axó ja no es pluja. Es calamarsada.*)

JOS. Surt d' aquesta casa.

DOR. (*¡Ara ha caigut lo llamp y m' ha agafat de plé á plé!*) (*Se 'n va D. Joseph.*)

ESCENA VI

DORU, *despres* CARITAT y JANET.

DOR. ¡Que me 'n vagi de aquesta casa! Es com dir-me: viu sense cor, perque 'l meu aquí hi te las arrels y al passar la porta l' hi dexaré. Jo que m' habia fet lo propósit de morir-me sense posarme trist, crech que no podré sostenirlo, perque al anármen prou me posaré á plorar com una criatura. Voldria ser alló que 'n diuhen... soniam... No... sonámbul, perque á las nits me llevaria dormir y me 'n vindria aquí. Si la Mare de Deu de Recasens no 'ns ajuda, no sé pás lo que será de nosaltres.

CAR. Pare; 'n Janet m' ha dit que parlarvho ab lo senyor.

DOR. Ja 'ts pots pensar de qué parlavam.

JAN. Ho he endevinat. Li he dit: de segur que parlan del nostre casament.

DOR. ¡Endevinat! Ets molt fí, y no se 't pot amagar res.

JAN. ¿Véus, Caritat, cóm resulta cert?

DOR. ¡Y tant, home, y tant cert!

CAR. ¿Qué ha dit lo senyor?

JAN. ¿Cuán nos casém?

DOR. Tot seguit.

JAN. ¡Tot seguit!

DOR. Cuan haurém trobat amo.

CAR. ¿Qué no es prou bó 'l que tením?

DOR. Sí; pero m' ha despatxat.

CAR. ¿Bromejéu?

- DOR. Sí, prentho á broma; pero comensa á amanir la roba per anárnosen.
- CAR. ¿Ho dihéu de veritat?
- DOR. Miram la cara. ¿Vos sembla si tinch ganas de riurer?
- CAR. ¿Y cóm ho faré sense veurer á la senyoreta y a la Padrina? ¡Ay pobres de nosaltres!
(*S' assenta plorant fort.*)
- DOR. Noya, no alborotis ab los téus plors, que prou música tinch dins y no necessito la teva serenata.
- JAN. Jo també me 'n aniré. (*Plorant.*)
- DOR. ¡Un altre músich! Sols tú hi faltávas. ¡Calla noya! (*A Janet.*) ¡Calla Janet! (*A Caritat.*) Ja ni sé 'l que 'm faig ni 'l que 'm dich, y... y... ¡Deu méu! Anármen de aquesta casa!
- CAR. ¡Ay, pobra de mí! (*Plorant.*)
- JAN. ¡Y de mí! (*Id.*)
- DOR. ¡Oh! y també de mí! (*Id.*)

ESCENA VII

Dits, ERNESTINA, IGNÉS ab caputxa, que 's treu al entrar

- IGN. ¿Qué teníu?
- ERN. ¿Qué es axó, Menuda?
- CAR. ¡Ay, senyoreta, que don Joseph nos tréu de casa.
- IGN. ¿Véus?
- ERN. Sí
- CAR. Senyoreta, jo no vull anármen. Vosté no voldrá que 'ns en aném.
- DOR. A fí de comptes vosté es la mestressa, perqu' es la Pubilla, y 'ls bens d' aquesta casa provenen de la séva mare.
- ERN. No tornis á parlar axís al devant méu. Aquí no hi ha més amo que 'l pare, y cuan ell mana, jo callo.
- DOR. Pubilla, perdonim si la he ofesa.
- ERN. Anéu.
- DOR. ¿Cóm ho faré jo fora d' aquesta casa?
(*Se 'n va plorant seguintlo Janet.*)
- CAR. Senyoreta... (*Li agafa la mà plorant.*)
- ERN. Vés, Menuda, vés.
(*Abrassantla. Se 'n va Caritat.*)

ESCENA VIII

IGNÉS, ERNESTINA

- ERN. Sort que surto de la iglesia resignada, ab lo cor tranquil y la voluntat ferma. Comprench que 'l pare hagi despatxat á n' en Doru; mes jo li demanaré que 'l perdoni.
- IGN. ¿Perdonal? ¿De qué? Si 'l perdona á n' ell; que no va fer més que obehirme, haurá de comensar per perdonarme á mí, y jo no he comés cap falta.
- ERN. ¡Per Deu, Padrina! (*Pausa.*)
- IGN. Ernestina, encara hi ets á temps. Avuy ha de ser lo día de las grans resolucions ¿Tens valor?
- ERN. No.
- IGN. ¿Y farás...?
- ERN. Lo que vol el pare.
- IGN. ¿Y 't casarás demá ab l' heréu Fornellá?
- ERN. M' hi casaré.
- IGN. ¿Estimant á n' en Rafel? Y un cop casada, ¡infelis! ¿no has pensat ab la anyoransa del cor?
- ERN. Seré muller bona y honrada encara que 'l serho 'm costi la vida. ¿Qué voléu que fassi? Sacrifici es la vida, y jo m' he de sacrificar, després del escándol d' ahir, pel bon nom d' aquesta casa y pel méu. ¿Cóm es possible que pensi casarme ab en Rocalva sense que justifiqui la séva ignoscencia, y no pot justificarla? Tenia 'n Rafel posadas totas las sévas esperansas ab en Lluís, y ja ho veyéu: ¡en Lluís calla, Padrina! Vos m' ajudaréu á portar la créu de la vida fins que Deu disposi de mí.
- IGN. Lo primer que faria 'n Fornellá, si jo li dongués temps, seria tréurem d' aquesta casa.
- ERN. ¡May, visquént jo!
- IGN. ¡Pobra criatura! Créu poder resistir lo martiri tota la vida, y desmaya al pensament de veurers privada del consol d' aquesta pobra vella, á qui la mort té oblidada; mes ja se 'n recordara aviat de venir á cercarla per durla al cementiri.
- ERN. ¡Padrina! (*La abraça plorant.*)
- IGN. ¡Desdixada, tú! ¡Desdixada, jo, que he viscut prous anys per veure la ruína d' aquesta casa! Lo téu marit se te 'n portará á ciutat,

y la casa pairal quedarà abandonada; y vosaltres, vells, á qui jo he conegut, que la pujáreu y 'n féreu lo refugi de tots los de la contrada, hont lo trist trobava consol y almoína 'l pobre, vos quedaréu al cementiri, com arrels d'arbre esbossinat pel llamp. Y las pedras dels vostres enterraments se'n vindrán abaix al mateix temps que las d'aquesta casa abandona, hont tantas generacións han nascút; y no hi haurá qui vagi á véuros lo día dels morts y s' agenolli devant de las vostras fosas per pregar á Deu per las vostras animetas. ¡Tots vos dexarán, tots! Sols jo 'm quedaré per pregar per vosaltres mentres visqui, y per juntarme ab vosaltres després de morta!

ERN. ¡Padrina! No puch més! No vull sentirvos ni vull véurhos fins que siga casada, perqu' estich resolta á cumplir ab lo méu deber, y no podria resistirvos. Ara... ¡una abrassada! un petó!

IGN. ¡Filla meva! (*La abraça.*) Agenóllat, perque la pobre vella vol benehirte en nom de la téva pobra mare y de tots los téus antepasats, que al cel sigan. (*Ernestina s' agenolla. Ignés li posa las mans al cap.*) ¡Verge Santa! ¡No la abandonéu! Ara siga 'l que Deu vulga. (*Ernestina s' axeca plorant, va cap á la porta, retrocedeix, se tornan á abraçar y se 'n va Ernestina.*)

ESCENA IX

IGNÉS, RAMIÓ y MARIANA

RAM. Bon día, Ignés.

IGN. Bon día.

MAR. ¿Estéu de mal humor?

IGN. No tinch cap motiu per estarho.

RAM. En Joseph ja vos perdonará. Ja li he parlat.

IGN. Moltes gracias. Pero no torni á parlarli á favor méu ni en contra.

RAM. Sou mal agrañida.

IGN. No; pero aquest assumpto l' hem de tractar ell y jo y ningú més.

MAR. Totas las vellas son reganyosas.

IGN. Si es cert, també déu ser reganyosa vosté.

MAR. Jo no soch vella.

RAM. Veurás: tant com vella, vella, no; pero no podém negar que fa trenta anys que som casats.

- MAR. Vintinou y mitj.
RAM. Dígali trenta.
MAR. Dígali vintinou.
RAM. Res: vintinou y mitja lliura y bon pés. Hem vist á don Rafel.
IGN. ¿Qué 'ls hi ha dit?
RAM. Está foll y abatut tot á un temps. Ha dit que vindrá, que vol parlar á don Joseph, que la Ernestina no 's casará ab l' heréu Fornellá. Axís ho diu, com si d' ell depengués. Tinch por de que vinga.
MAR. ¡Prou que es capás de venir!
RAM. Y armar un altre escándol.
MAR. ¡Prou que es capás de armal!
RAM. Ja diré jo á n' en Joseph: dona garrots al servey, ja que al poble no hi ha municipals per agafarlo, y si 's presenta, mana tréurel á garrotadas.
IGN. Senyor Ramió; cuan no li demanin concells, no 'n donga.
MAR. ¿Véus? Lo que 't deya jo.
RAM. ¡Quí parla! Tú que ets la consellera de totas las vehinas de la plassa del Oli y dels seus entorns! A n' en Rafel li vaig donar un consell pel séu bé y per la tranquilital d' aquesta casa.
MAR. Y si no 'l dexas més que depressa, potser no haurías venut may més betas y fils.
RAM. ¿Tot per qué? Perque li he dit: Pero, home, sols habent perdut lo seny un jove com vosté, fill de qui es, á qui tothom senyala ab lo dit, pot pensar en casarse ab una noya com la Pubilla, filla d' una casa molt honrada. Al cap y al fí lo que li he dit no es rés que no pogués dirli.
IGN. Ara n' hi donaré jo un de consell: no 's fiqui ab alló que no 'l demanan y no dongui consells á ningú, perque 'ls séus consells son llenya que tira al foch, y com la flamarada es molt grossa, podría cremarse.
MAR. ¿Qué voléu dir ab axó? ¿Que amenasséu al méu home? No oblidéu que es un parent del amo de la casa.
IGN. No oblidin vostés que devegadas fa més bé 'l que calla que 'l que parla molt.
RAM. Ara 'm diu xerraire.
MAR. Si que t' ho ha dit.
IGN. ¡Déxinme en pau, per amor de Deu!
RAM. Si que os hi dexaré. Aném Mariana, que

jo encara no he esmorsat y es dolent enfadarse en dejú.

MAR. Aném, Ramió. (*Se 'n van.*)

ESCENA X

IGNÉS, *després* D. JOSEPH

IGN. ¡Bona parella per tornar la tranquil·tat á aquesta casa!

Jos. M' han dit que habiho vingut de missa ab la Ernestina. ¿Ahónt es?

IGN. Al séu quarto.

Jos. M' alegro de trobarvos sola, perque he de parlarvos.

IGN. També jo á vosté, per dirli que desde 'l moment que ha despatxat á n' en Doru, jo 'm dono per despedida, perque si ell es culpable, més ho soch jo, que li vaig manar fer lo que á vosté tant l' ha disgustat.

Jos. ¿Anárvos en vos? Semblaria que darrera vostre se 'n aniria la casa. No puch consentirho. Vos, que desde uns días me féu la contra á tot, voléu ara mortificarme amenassantme ab la vostra sortida, perque sabéu que es impossible. ¿Qué diria la gent del poble? ¿Cóm s' acostumaría la Pubilla á no véurhos aquí?

IGN. Si 'm quedés, també 'm treurien.

Jos. ¿Quí?

IGN. En Fornellá un cop casat. Més val que me 'n vagi ara.

Jos. ¡No y mil voltas no!

IGN. Sí, nostramo, me 'n vaig, á menos que 'l casament se desfassi.

Jos. Aquesta tarde tornaré 'l notari. Demá 's casarán.

IGN. ¡Qué bé l' ha sabut enganyar! Ja sé que després de lo d' ahir, hi va haber una conversa molt forta entre vostés dos. Ja sé que 'n Fornellá 's feya l' ofés, l' esglayat per l' escándol; éll, á qui res esglaya. Ja sé que vosté li va dir que 'l bon nom d' aquesta casa estava per damunt de tot y que 'l casament s' havia de fer, perque del contrari 's creuria que la Pubilla estava enamorada d' un criminal. Y vosté suplicava alló que ell vol. ¡Cóm ha sabut enganyarlo! Ell es un home ambiciós que ab res ha reparat may, capás de tot per arribar al séu fi. Ell volia casarse ab la mare de la Ernestina, axó vosté ho sab; y no habent pogut lograr entrar á

aquesta casa com amo, casa al noy ab la Pubilla per entrarhi darrera del seu fill. Donchs, sí: n' está enamorada la Pubilla de 'n Rafel.

Jos. ¡Ignés! ¡En nom de Deu no tornis á dirho!

IGN. ¡N' está! N' está! Y ho diré y ho repetiré.

Jos. ¡Calla, desgraciada!

IGN. No vull. ¡Ah! Vosté encara no s' ha fet cárrech de cóm á aquesta casa los criats s' han fos ab los amos, y per xó l' estranya 'l que dich. Escolti: la besavia de la Ernestina 'm deya: Menuda, fes bondat, y 'm tocava la galteta. Y aquell carinyo me baxava al cor, y encara l' hi tinch, porque 'ls anys tot ho glassan menos la gratitut. L' ávia era casi de la meva edat, y ab ella jugava y 'm donava atmetillas dolsas cuan ne tenia. Y aquellas joguinas de petita y aquellas atmetillas dolsas, també baxavan al fons del cor, hont hi trobavan las manyagas de la besavia. A la mare de la Ernestina, ¡cóm la estimava! y moltas vegadas ella plorava contantme sas penas. Y aquellas llágrimas també entravan al cor y s' hi quedavan, porque tot lo d' aquesta casa que al méu pit ha caigut, ja no n' ha sortit may més. A la Ernestina ¡cóm la estimol Y ara las manyagas de la besav a se 'm tornan bofetadas; las atmetillas dolsas, matzinas; las llágrimas de la mare son més bronzentas y amargas; y 'm sembla que las véus de tres generacions se juntan per cridarme; Ignés, Ignés, vetlla per la Pubilla, porque volen ferla desgraciada!

Jos. ¡Prou repetesch! ¡Prou! La honra del méu nom no significa res per vos, ¿vella boja?

IGN. ¡Vella boja! Vella boja! Está bé. ¡Adéu, casa pairal! ¡Adéu. recorts! No, los recorts venen ab mí. Vosté 's queda ab los fets, que aña comensan y que demá sern recorts de llágrimas. (Se 'n va.)

ESCENA XI

Dits, DORU, CARITAT y JANET, 'ls tres ab farcells de roba.

DOR. Nostramo, ja tením el farsell lligat. Si vol mirarlo, 'l desfarém.

Jos. Tal indicació es una ofensa. Sé que sou honrats.

DOR. Gracias, nostramo. Aquesta destrat es la que vaig comprar á Figueras la fira de Santa Creu.

Jos. Está bé. Y tú, ¿per qué te 'n vas?

- JAN. ¿Hónt vol que vagi sinó ab la meva estimada?
- JOS. A tú jo no t' he despedit.
- JAN. Pero ha despatxat á n' en Doru, y la seva filla sa 'n va ab ell y jo derrera d'ells. Tingui; no me 'n duré res de vosté.
- JOS. ¿Qué es axó?
- JAN. Aquell gabinet ab mánech que m va regalar per fer culleras cuan era a la montanya. No vull res, res.
- JOS. Anéu en nom de Deu. Té la soldada. Te pago com si haguesses complert l'any. (*Dona diner; á Doru.*) Té, tú. (*A Janet.*)
- DOR. Gracias, nostramo.
- JOS. Ja no ho soch.
- DOR. No hi fa res. Sempre 'l respectaré com á tal y sempre l' estimaré y sempre pregaré á Deu per tots vostés.
- IGN. Aném.
- JOS. Padrina, si vos en anéu, cosa que encara no vull creurer, no es just que no vos pagui las soldadas.
- IGN. Hi ha curanta anys que no la cobro ab diners, sino ab afecte. Ja estich pagada.
- JOS. ¡Igné!
- IGN. ¡Don Joseph, encara hi es á temps!
- JOS. ¿Cóm es posible 'l dubte, si está entre 'l que ella va acceptar per promés y 'l fill de un criminal?
- IGN. ¡No ho es!
- JOS. ¿Cóm ho proba? ¿Qui pot desvanexer la creencia de que 'n Rocalva fou l' assesi?

ESCENA XII

Dits y LLUIS.

- IGN. ¡Aquest! (*Senyalant á Lluis.*) Obliguil á parlar.
- LLU. No hi ha necessitat de que m' obligu n els homes. Ja m' obliga la meva conciencia.
- JOS. ¿Tú pots..?
- LLU. Sí. El llop surt del j's, més no per menjar lo remat, sino per salvarlo. Don Joseph, he vist á n' en Rafel y li he dit que vingúes.
- JOS. Ell no pot entrar á aquesta casa.
- LLU. Sí, hi entrarà.
- JOS. ¡May!
- LLU. Sí, hi entrarà. ¡Jo ho dich! Y ab el cap ben alt. No es ell qui 'l té de baxar; son altres, y jo, jo 'l primer. Vagi, don Joseph, y digui á la seva filla: No ploris. Espera poch, molt poch, porque ja som al fi de la jornada.

- LLU. Vagi, don Joseph, vagi. Jo ho dich, y sé 'l que 'm dich.
 IGN. Se tracta de la felicitat de la seva filla!
 JOS. Per la darrera vegada faig el que 'm demanéu, Padrina.
 LLU. No se 'n penedirà.

(Don Joseph se 'n va.)

ESCENA XIII

IGNÉS, DORU, CARITAT, JANET y LLUIS.

- IGN. ¿Serás tú, sempre tancat á la alegria, quí la porti á aquesta casa?
 LLU. ¡Deu ho fassi! ¡Deu! Ja pronuncio 'l seu sant nom sense esglay. Escoltéu: ¡la tramontana! Ben vinguda tramontana! Salta del Canigó al Pirinéu. Tú, testimoni del meu pecat, ho serás del meu penediment. Xiula, odola, brama, que 'ls teus brams ja no m' encongeixen el cor. ¡Vull dormir! Vosaltres no sabéu lo que son las nits sense son y ¡fassi Deu que no ho sapiguéu may! ¿Dormir! Repós del cos y del esperit pels que estan bé ab Deu. Jo vull estar bé ab Deu. Avuy he anat á agenollarme als peus del contés. Desde aquell dia del assassinat no habia estat á la iglesia. M' esglayava entrari perque temia á Deu, y 'l pecat me 'n allunyava.
 IGN. ¿Pot ser tú ets l' assessí?
 LLU. Assessí de ditxas, sí; d' aquell home, no. A las mevas mans no hi ha sat ch; mes á la meva conciencia hi ha ls plors d' aquells á qui he fet desgraciats. Ara, per mi las llágrimas, per mi; y benehit siga Deu que m' ha tornat lo plor. Las del penediment han desfet la roca que pesava sobre la meva conciencia. Avuy he plorat als peus del contés. (*Plorant. Cau en una cadira.*) (Pausa.)
 IGN. ¡L'uis!
 DOR. En Fornellá es aquí.
 LLU. Dexéume ab ell. Que ningú vinga á interrompens.
 DOR. Aném... (v escoltém.) (*Baix á Ignés. Se 'n van tots menos Lluís.*)

ESCENA XIV

LLUIS, FORNELLÁ.

- FOR. ¡Tú aquí! (*Aturantse sorprés y contrariat.*)
 LLU. Jo.
 FOR. No contava trobarte á aquesta casa.

- LLU. Hi be vingut, y vulga Deu que siga per bé de tots.
- FOR. Aquest llenguatge 'm diu que comensém mal y que acabaréu pitjor.
- LLU. Te parlo ab humilitat.
- FOR. Axó es lo que m' estranya. ¿Qué vols?
- LLU. Trucá al teu cor.
- FOR. Lo meu cor no es cap porta per trucarhi cua'sevol boig.
- LLU. Si jo soch boig, ¿qui 'n té la culpa sino tú? Suposém que soch boig: donchs parlem ab calma, que es la manera de que 'ls bojos no 's tornin folls.
- FOR. ¿Qué vols, ¿repetesch? Y acabem aviat, aviat!
- LLU. ¡Pregartel!
- FOR. No puch perdre temps.
- LLU. Es que si tú no m' escoltas no 'm quedarà altre remey que anar á don Joseph y dirli lo que voldria dirte á tú.
- FOR. ¿Ja amenassas?
- LLU. Sab Deu que no. Prego.
- FOR. Parla.
- LLU. Escolta una vella historia. Volias casarte ab la Pubilla d' aquesta casa, que després fou mare de la Ernestina; y en lo teu projecte sols hi entrava 'l cap, per res lo cor.
- FOR. Realment es historia vella. Endevant. (*Sentantse, molt nerviós.*)
- LLU. La Pubilla, la mare de la Ernestina, estimava á un altre jove, en Rocalva. Preferencia que á tú 't tenia foll. ¿Te 'n recordas?
- FOR. Lo recort no es agradable. Cuida d' acabar aviat.
- LLU. Tú 't digueres que si logravas desferte de 'n Rocalva, la Pubilla seria teva y ab ella lo seu patrimoni, y serias rich, molt rich, y ningú gosaria axecar lo cap al devant teu.
- FOR. Lo que jo no vaig lograr ho veuré realisat en la persona del meu fill.
- ILLU. Encara no som al fi.
- FOR. ¿Pot ser te proposas impedir el casament? (*Axecantse.*)
- ILLU. Sí.
- FOR. No pots, porque si parlas, has de confesar que llevares un fals testimoni y vas á presiri. Lo presiri t' esglaya. Ho se bé y estich tranquil.
- LLU. Las penas d' aquest mon ja no m' esglayan, pero si las del altre. Avuy m' he confessat. Res m' intimida. (*Pausa*)
- FOR. Acaba. (*Assentantse*)
- LLU. Tenias perdudas las esperansas de casarte ab la Pubilla, porque la seva mare, que no veyu

ab bons ulls á n' en Rocalva perque tenia poch, comensava á cedir y ja's parlava al poble del casament. Mes vingué'l diable á ajudarte. Per aquell temps hi havia aquí un jove de nom Estimbat, y estimbada era la seva ánima. Las malas companyias lo perderren, los vicis l'empobriren. A ningú temia, á tothom feya cara, á tot s' atrevia, y la seva llengua verinosa no respetava honra de dona. Un jorn digué de la mare d' Ernestina paraulas de calumnia, sentidas per en Rocalva, que 'l va fer callar abofetejantlo devant de tot el poble. Pochs dias després trobaren al Estimbat mort d' un tiro. Al tornar mitj borratxo de festa major, s' havia trobat ab un d' un poble vehí que li portava votada, no sé per quína infamia. Vaig sentir los crits de las barallas; després un tiro vaig veurer caurer á l' un y fugir al altre. Tornava al poble ab lo cor ple de amargura y de llágrimas los ulls, perque 'l meu fill havia caigut soldat: venia de trucar á las portas dels parents y amichs demanantlos que 'm dexessin els diners per lliurar-lo y no havia pogut reunir ni la quarta part. Y se me 'l en durian al meu fill, y la dona, malaltissa, plorava. Y 'l senyor mege movia el cap, y jo veyia la casa sola, la mulier morintse... ¡morintse! Y podia salvar-la ab un punyat de diners que ni tenia ni trobava. En aquet estat vaig contarte lo que havia vist, y tu 'm digueres:—Qui ha mort al Estimbat no es qui dius, sinó en Rocalva. ¿No recordas que 'l va abofetejar perque parlava mal de la que estima? ¿Qui ha pogut ser sino ell?—¡No! ¡No! fou ma resposta. En Rocalva res té que veurer ab aquest assassinat. Me vares guaytar, y la teva mirada va arribar al meu cor junt ab aquestas paraulas que 'm digueres:—Parlém clar, Lluís. A mi 'm convé treurer d' aquí á ne 'n Rocalva. Si dius que es ell qui ha mort á l' Estimbat, en Rocalva fuig y jo 'm caso ab la Pubilla. Aném á casa l' arcalde que es parent meu, fas la declaració y 't dono ls diners per llurar al teu fil d' anar á servir al rey.—¡Llurar al fill! ¡Salvar de la malaltia á la pobre de la meva mulier! Vaig cedir y vaig denunciar á n' en Rocalva. Ara escolta: ¿qué n' em tret de la nostra infamia? Esglayat en Rocalva va fugir; mes la Pubilla va sospitar y va dir resoltament á la seva mare que may se casaria ab tú. Lo meu fill, per

del any me va dir que volia correr mon. Me va dexar, y may més he sabut d' ell. La seva mare morí d' anyoransa del noy, y jo 'm vaig trobar sol en lo mon, portant en la consciencia la cadena del pecat, que es més pesanta que la del presidari.

FOR. ¿Y ara vols portar las duas?

LLU. De la del pecat me 'n ha redimit l' absolució del confés. La del presidari la tinch merescuda.

FOR. La portarás si parlas.

LLU. ¡Deu m' ho tindrà en compte!

FOR. Parlém formals. ¿Qué 't proposas?

LLU. M'esglaya la teva pregunta, porque á dins del cor teu hi ha més fredó que 'n los cims més alts dels Pirinéus al cor del hivern Avuy, al cap de molts anys, tot es igual: la Pubilleta estima á n' en Rocalva: un Fornellá la pretén, y per desferse del rival serveix la mateixa calumnia. ¡Tot com abir! Mes la Ernestina no plorarà com la seva mare. ¡En nom de Deu, Fornellá, desisteix!

FOR. ¿Estás boig? Primer s' ensorraria 'l mon. Sabs que jo no retrocedexo may.

LLU. Mira qu' estich resolt á dirho tot!

FOR. Y jo á anar hasta 'l fi. Toparém, y ¡ay de tú, porque jo soch lo mes fort.

LLU. ¡En nom de Deu!

FOR. ¡Vesten, imbécil, si no vols pendrer mal!

LLU. No m' obl guis! Desisteix d' aquest casament. Doném temps al temps porque 'n Rocalva 's justifiqui sense acusarte á tú Jo trobaré 'l medi y res diré que puga perjudicar la teva reputació. ¡T' ho demano de genolls! (*Agenollantse.*)

FOR. La meva reputació no pot estar á mans d' un boig com tú.

LLU. ¡Fornellá, per última vegada!

FOR. ¡May! Surt d' aquesta casa. (*L' agafa per treurel obligantlo á axecarse.*)

LLU. ¡Siga 'l que Deu vulga! (*Se dirigeix á la porta de la esquerra.*)

FOR. ¿Ahont vas? (*Detenintlo.*)

LLU. A tornar la honra á n' en Rocalva. ¡Don Joseph! (*Cridant. Fornella ofega 'l crit.*) Dexam! (*Vol desferse d' ell.*) ¡Don Joseph!

FOR. ¡Miserable! ¡Callarás! (*Fornellá vol ofegar la veu. Resistencia de Lluís que 'l domina y 'l té arramblat á la taula mentres segueix cridant á D. Joseph. Fornellá troba 'l gabinet que ha dexat damunt de la taula Janet y fereix á Lluís.*) ¡Ja has callat!

ESCENA FINAL

Dits, RAFAEL, després TOTS.

LLU. ¡M' has mort!

RAF. ¡Assess!

FOR. També per tú n' hi haurá, fill de'n Rocalva.
(Amenasantlo. Rafael l' agafa, li pren lo gabinet que llença y fa caurer á Fornellá agenollat als seus peus.)

JOS. ¡Lluís! ¡Aussili! *(Al sentir el crit, Rafael se gira. Fornellá aprofita 'l moment per anar cap a la porta y fugir.)*

FOR. ¡Em salvaré!

DOR. ¡Alto! *(Amenasantlo ab una destal. Fornellá retrocedeix esglayat.)*

JOS. ¡Guardéulo bé!

LLU. ¡Don Joseph, me quedan pochs instants de vida y he de aprofitarlos per tornar la honra á n' en Rocalva!

JOS. Tot ho hem escoltat y sabém cuan gran fou la infamia d'aquest home. *(Per Fornellá.)*

LLU. Don Joseph; dónguem l' últim consol avans de morir-me. Que vegi reparat lo meu delicté guaytant á la Ernestina y á n' en Rafael ab las mans juntas. *(D. Joseph pren la mà d' Ernestina, la de'n Rafael y las uneix.)*

¡Deu vos fassi ditxosos! Perdonéu á n' en Fornellá com jo 'l perdono. Cuan vos recordéu de mi dihéu un Pare Nostre per la meua animeta. No ploréu. Morir reconciliat ab Deu, es dormir-se á la terra per despertar al cel. *(Mort.)*

